

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

RØNNE LATINSKOLE

1512—1912

RØNNE LATINSKOLE

1512—1912

AF

M. K. ZAHRTMANN

SÆRTRYK AF „BORNHOLMSKE SAMLINGER“ 1912

RØNNE

COLBERGS BOGHANDELS FORLAG (KNUD JØRGENSEN)

COLBERGS EFTF. BOGTRYKKERI

1912

Rønne Latinskole

1512—1912.

De Bornholmere, som have prentet deres Navne i Dansk Aandslivs Historie, ere hurtigt talte. Den retslærde *Peder Kofoed Ancher* (1710—88), Dansk Lovhistories Forsker, Filologen *Johan Nicolai Madvig* (1804—86) Oldtidssprogenes og den romerske Forfatningshistories Tolk, begge tillige kyndige Statsmænd, skulle mindes frem igennem Tiderne. Paa sit Omraade skal ogsaa huskes *Jacob Julius Petersen* (1840—1912) som den vidt skuende Fører ad hidtil næsten utraadte Stier ind i Lægekunstens Historie. Dem alle tre laa historiske Forskninger nær. Har saaledes netop Historien draget Universitetets Bornholmere til sig, tør denne deres fælles Kærlighed have sit Udspring i, at Bornholm har en skæbnerig Historie for sig selv, og den omfattes af Øens Sønner med Stolthed. I Dansk Sprog- og Malerkunst er først i Nutiden Bornholm traadt ind med Dyrkere, hvis skarpe Særpræg tyder tilbage til Klippelandets særegne Natur og Menneskeliv.

Selv den i Livets Dont indpassede Videnskab vandt kun faa Dyrkere blandt Bornholmerne. Deres Fødeøes særskabte Forhold i snart sagt Alt kaldte ellers lydt

paa Landets Børn; men disse lod fremmede Videnskabsmænd sætte deres Virke ind paa at udforske Bornholms Geologi, Urte- og Dyreverden, Sprog, Oldtidsminder, Historie, Kortlægning og Topografi. Tallet paa videnskabeligt skolede Bornholmere bliver ogsaa her lavt. Det bornholmske Sprog kaldte først *Peder Nikolai Skougaard* (1783—1838) frem, og *Johan Christian Subcleff Espersen* (1812—59) lagde den faste Grundvold til dets videnskabelige Undersøgelse; *Viggo Hansinius Holm* føjede nye Sten ind i Espersens Bygning. Bornholms Geologi udforskedes flittigt og med Held af *Niels Birch* (1724—93, Inspektør ved Frederiks Stenbrud, urigtigt kaldt Brock i Traps 3. Udg., 3. B., S. 99), grundigt og kyndigt af *Johan Peder Magnus Jespersen* og af *Andreas Larsen Hjorth* (1823—1904). Midt i sit travle Arbejdsliv inde i Almindingen tog *Hans Rømer* (1770—1836) sig Tid til at udgrave denne Skovs Fortidsborge og omhyggeligt skildre sine Fund. Af den bornholmske Arveret gav Landsdommer *Hans Jørgen Skougaard* (1701—76) en klar Fremstilling, der lagdes til Grund for dens Lovfæstning i Forordning af 14. Oktober 1773.

Skulde end andre have et Navn eller to at indføje i denne Række: knapt Tylvten fuld, det er den liden Høst. Videnskabeligt Liv slog ikke fast Rod i Landets Klippegrund.

Bornholm bød sine Børn Opgaver nær for Haanden i det daglige Livs Dont. Øens Natur, karrig eller rig, alt som de tog den, bød dem en Kamp for at afvinde den Brødet, for at skabe sig Bygge og Hygge, for at gøre den til Menneskers lune Hjem. Kan vel være, at Kampens barske Nævetag jævnt

ad gav deres Aandsliv et Drag hen imod tungt Grubleri og navnlig førte deres Trosliv bort fra det vidunderligt milde Kærlighedsrige og ind i barsk dømmesyg Sektsplids golde Ørk: i dem hædedes ogsaa Bornholmerens frodigste Aandsevner, hans sindige Overlæg, hans sejge Udholdenhed, hans lune Vid, hans Snarraad, Daadsdrift, Selvfølelse. Han blev Mand for at ride en Storm af, baade til Lands og til Vands. I Livets Skole blev han Førstemand i den Kunst: af Knaphed at skabe Rigdom, som driftig Fisker, som dristig Skipper, som ihærdig Plovkører, som Erobrer af Øens golde Højlyng for Sædavl og Skovdrift, som Udnytter af dens Sten-, Skifer-, Kul- og Lerlag.

Bornholm skabte sine Bornholmere. Bornholmerne skabte vor Tids Bornholm.

Mænd af Bornholmernes Støbning følte ringe Trang til en lærd Skole, den liden Laage, som skulde aabne dem Vej til Videnskabens Højsal. Men Nød lærer den nøgne at spinde. Der blev Præstenød paa Bornholm, og Præster var ganske uundværlige i Dagliglivets Gøremaal, ved Bryllup, Barsel og Øfrøl. Der rejste sig almindeligt Misnøje med Landets udelige Præstestand, og Bornholmerne klagede deres Nød for Landsherren *Ærkebisp Byrge* i Lund. Hvorledes nu denne søgte at fremme Landets Tarv, læses i følgende Brev:

„Vi Byrge, med Guds Naade *Ærkebisp* i Lund, Sverigs Fyrste og Pavens Legat, gjør vitterlig for alle, at for den store Brøsts Skyld, som Vi har forfaret der paa Landet Borringholm om Sognepræster og Degne, at somme Kirker stande vaareløse [uvarede, forsømte], og til somme ere tyske Præster, og at

saadan Brøst er mest for det, at Landsens Indbyggere sætte faa [af] deres Børn og sjældent til Skole; — Og klagede menige Almue til Landsting, at det er for det, at der er ingen Skole paa Landet, som for-dum Tid plejede at være, og være dem tungt at sende deres smaa Børn [ud] af Landet; og bede Os derfor ydmygeligen, at Vi vil naadeligen unde og tilstede, at der maatte holdes en Skole paa Landet i Rødtne til al menige Landsens Indbyggers Børn allenest; — Og lovede de og tilsagde Os, at alle Frimænd, Bønder, Købstædmænd og Vornede ville hver give een Skilling Penninge om Aaret og antvorde Sandemanden udi hvert Sogn [den] inden Sankt Mortensdag til Skolemesteren, som saadant skulde regere og opholde.

Thi for saadan Landsens Lejligheds Skyld og alle menige Borringholms Indbyggers ydmyge Bøn og Begæringer under og tilsteder Vi, at udi Vor Købstad Rødtne maa og skal opbygges et Hus til en Skole, til Landsens Indbyggers Børn allenest og ikke til andre, som og Skolemesteren kan have sin bekvemme Værelse [Bolig] udi; — Og beder Vi og byder alle fornævnte Borringholms Indbyggere, som nu ere og derefter kommende vorde, at agte paa at sætte nogle af deres Børn til Skole til samme Rødtne, saa længe [til] de vorde femten Aar gamle; siden maa de sende dem andet Steds, om dem saa tykkes.

Og byder Vi Eder ogsaa alle fornævnte Lands Indbyggere, at I redeligt aarlig Aars udlægge saadan een Skilling Penninge Skolemesterløn og antvorde ham [o: den], som sagt er, Sandemanden i hvert Sogn og Byfogederne der i Købstæderne; — Thi skulle I fremdeles antvorde saadan Penning Skolemesteren, som under [Frem] Tiden kommende vorder, og tilhjelpe at opbygge Skolen og holde hende [o: den] færdig [i Stand], som nødtørfelig er og Behov gjøres.

Til denne Sags Vidnesbyrd har Vi ladet hænge Vort Segl under nærværende Brev. Givet paa Lands-

tinget ved Aa Kirke Sankt Bartholomei Aften [23. August] Aar 1512." (L. Engelstoft: Universitets og Skole-Annaler. 1811, 2. Bind, S. 48—50. — Regesta diplom. hist. Danicae, 1. Bind, S. 615).

Uden at krænke den lærde Skole, som tidligere havde været i Rønne, men som var sunket saa dybt i Jorden, at nu end ikke dens Bygning fandtes, tør man sætte *den 23. August 1512* som Dagen for *Rønne Latinskoles Grundlæggelse*. Den udgik af Landtingsmødet mellem Bornholmerne og Ærkebisp Byrge. Denne bornholmske Bartholomeusaften er idel glædelig, var det ikke de mange slidte Birkeris. Gennem Latinskolens Port aabnedes gennem fire Hundredaar en af de faa Veje, ad hvilke Bornholm droges sit danske Moderrige i Møde.

Uden Tvivl har den myndige Ærkebisp Byrge Gunnarsøn holdt Hævd over Rønne Skole lige til sin Død 1519. Da laa selve Katholicismen i Danmark i sin stride Dødskamp; den kunde ikke give sit Foster varig Livskraft. Latinskolen i Rønne lukkedes under eller efter den voldsomme Kirkeomvællning 1536, da ingen Haand fandtes, som kunde styre den uskadt fra Katholicismen over i den lutheriske Kirkes Skød. Den liden Laage til Videnskabens Højsal stod forsvarligt skoddet, dog kun nogle Aar til Ende.

Bornholmernes Mangel paa højere Aandsliv syner særligt skarpt i den lutheriske Kirkeomvællnings Dag-gry. Rundt om i de andre danske Landsdele vakte dette slumrende Kræfter i Folket til Liv og Daad. Koftemændene traadte frem, Husmandsdrengen fra sin Plov, Haandværkssvenden fra sin Læst, rustede til drabelig Kamp mod den gamle Pavedom; som

nu i Skaane, hvor Malmø saa en tæt Skare af Almuens Sønner slaa sin kække Riddervagt om den nye Lære. Ingen Bornholmer meldte sig til de unge Stridsmænds Rækker. Og paa Bornholm fandtes ingen ret skikket til at bære Forkyndelsens flammende Tale frem i Sognefolket. Præstenøden sved paany, haandgribeligere end tilforn. Da lykkedes det en af hine unge Stridsmænd fra Malmø at genskabe Rønne lærde Skole, levkraftig, om end lidt nok hjemsøgt af livsødende Tæring.

Arvid Pederssøn hed han, Skaaning af Fødsel. Som en af de første Danske havde han ved Universitetet i Wittenberg 1524 og 25 hørt Luthers egen Forkyndelse og her mødt en anden dansk Student, Adelsmanden *Stig Pors*. Efter sin Hjemkomst havde han medvirket i Udarbejdelsen af den første danske Psalmebog, der udkom i Malmø 1529. Han talte med blandt hin Tids bedste Psalmedigtere; en af hans Sange, i Grundtvigs Omarbejdelse: „Vel mødt, I kristne fromme!“, har Roskilde Psalmebogen holdt i Live ind i vor Tids Kirketjeneste. Han kom til Bornholm som Øens første lutheriske Provst og tog flittigt op det store Arbejde med den nye Kirketjenestes Indøvelse. Atter her mødte han *Stig Pors*, der nu sad som Kong Kristian den Tredjes Lensmand paa Lunde Domkirkes Gods og fra Lundegaard styrede Bornholms kirkelige Forhold; de to Mænd fik at afværge talrige Misligheder, som Øens lybske Hovedsmænds voldelige Overgreb førte med sig. I sin Gerning som Sognepræst i Ibsker og Svanike døde den fromme og lærde Provst omkring Aar 1558 (Danske Magazin, 5. B., 1751, S. 345-52. — Kirkehist. Saml., 5. R., 2. B., S. 48—55).

At denne nidkære Landsprovst først har undfanget Skoletanken, er der god Grund til at tro. I det mindste blev det ham givet at vaage over dens Gennemførelse i Skolens første spæde Livsalder. En kraftig Støtte vandt han i sin Biskop, den kendte *Frans Vormordsen*. Født i Amsterdam 1491 var denne tidligt kommen til Danmark, hvor han levede som Munk i Helsingør og senere blev Lærer ved Københavns Universitet. Som en af Trosomvæltningens stærke Penneførere sattes han 1537 til Skaanes første lutheriske Biskop og optog sin Gerning med utrættet Iver, udstedte Vejledning for Præsternes Levned og Virksomhed og for Kirketjenestens Udøvelse og kom gentagne Gange til Bornholm. Han døde 1551 (Kirkehist. Saml., 5. R., 2. B., S. 452—54).

En anden Støtte fandt Skoletanken i Bornholms lybske Hovedsmand *Herman Boitin*, der selv havde gennemvandret Universitetslivet, var blevet lærd Magister eller Mester og havde været det lybske Raads Sekretær, inden han 1547 blev dets Foged paa Bornholm. Var der mangan Tvist, i hvilken Landsprovsten Arvid Pederssøn maatte træde skarpt op imod lybske Overgreb, saa synes baade han og Boitin at have været glade ved at kunne samvirke i denne Skolesag og give den et heldigt Udfald. Boitin forlod sin Stilling som Foged paa Hammershus 1556.

Disse tre Mænd samledes Aar 1550, Fredag før Pinsen (23. Maj), paa Bornholms Landsting med Landsdommer Hans Reymer, Frimændene Peder Gagge, Tønnes Wiltfang og Hans Berentssøn, Sandemanden Povl Kofoed og tre andre Sandemænd samt Almuen. Da fremstod inden for de fire Tingstokke Frans Vormordsen og gav til Kende efter Kongens alvor-

lige Befalinger og paa sit Bispeembeds Vegne, hvorledes baade Kongen og han havde spurgt, at paa dette Land var et drabeligt og saare skadeligt Bræk [Mangel] paa Sognepræster, Degne og andre Kirketjenere alene af den Aarsag, at der ikke holdes Skole paa Landet, som der tilforn i salig Biskop Byrges Tid af menige Landskab selv begæret, forfordret og samtykket er; og begærede han paa Kongens og egne Vegne, at dette menige Landskab uforsømt vilde tænke dertil og forskaffe, at den Skole i Rødtne skulde optages igen og derefter med al Flid og Magt opholdes, efterdi nu samme Skole nogle Aar, dette Land til stort Fordærv, har været nedlagt.

Derpaa ere strax paa menige Landsens Vegne de ypperste af Frimændene og de ældste Bønder med alle Sandemænd og nogle Købstadmænd udgangne, have sig raadført og derefter saadant et Svar fra sig sagt: Paa det at dette Land med en god, from og lærd Skolemester maatte blive forsørget og han Børnene udi Guds frygt og gode Kunster flitteligt lære vilde, saa var menige Landskab til Freds, samme Skole i Rødtne, som de sig i Biskop Byrges Tid forpligtet havde, derefter altid at opholde, og hver, hvad ham burde efter Biskop Byrges Brevs Indhold, til samme Skoles Opholdelse uforsømmeligt at udlægge. Hvilket da Frans Vormordsen saa var til Freds med og tilsagde dem, at han med det første vilde oversende en god, from og lærd Skolemester, hvilken Høvedsmanden paa Hammershus skal annamme med en Ed og Forpligtelse, at han samme Skole flitteligt og troligen vilde forestaa nogle Aar, i det mindste tre Aar efter hverandre derhos blive. Blev og ydermere samtykket, at hver Sandemand i

sit Sogn samme Skolepenninge alle Aar med Flid indkræve og opbære skal og oplægge dem hos Borgmesteren i Rødtne; denne skal fremdeles paa tvende Tider, som er Paaske og Mikkelsdag, hver Tid Halvdelen antvorde samme Skolemester troligen foruden al Argelist. (Engelstoft, S. 50—54. — Regesta diplom. hist. Danicae, 2. B., I., S. 100).

Dette Landstingsvidne, hvis Indhold her er gengivet, blev Grundlaget for *Rønne Latinskoles Genoprettelse 1550*. Der gaar nu Aar, inden vi høre lidt om den igen. Skolemesteren gjorde sin Dont, saa godt han kunde. Maaske har han selv ikke altid været af den rette Støbning; Bornholmerbørnene var jo heller ikke støbte for Lærdom. Skolen vantrivedes; Bidragene til den indkom trægt eller udeblev ganske. Kong Frederik den Anden maatte 30. Maj 1578 lade et aabent Brev udgaa til Bornholmerne om, at de redeligt skulde udgive den vedtagne Enesteskilling aarligt hver til Skolemesteren i Rønne (Kancelliets Brevbøger 1576—79, S. 363). Heraf ses, at Skolen stadig var i Live paa de af Ærkebisp Byrge den givne Vilkaar.

Mere høres ikke om Rønne Skole i det sextende Aarhundrede. Man overraskes derfor glædeligt ved i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede, ved Lundevispen Mester Poul Mortensen Ostrups Visitats 10. Juli 1616, at finde 29 Dreng og 9 Piger paa dens Bænke. Desværre tilføjer Bispen, at Pogene under hans Overhøring viste sig yderst tarvelige og ukyndige, alle endnu i Staveklassen, og om Pigebørnene har han slet intet at sige. Fem Aar senere, 9. Juli 1621, fandt den nye Biskop, Doktor Mads Jensen Medelfart, Skolen intet værd og tom; Børnene

var forjagne af den store Byldepest, som 1619 havde bortrevet henved 5200 Bornholmere (Hübertz: Aktstykker, S. 600, 601).

Disse Bispevisitatser sammen med andre Optegnelser (F. C. Hundrup: Lærerstanden ved de lærde Skoler i Nakskov, Nysted og Rønne. Roskilde 1866. — S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie, 2. Bind, 1870, S. 686—87. — Kirkehist. Samlinger, 4. R., 1. B., S. 465—67) lære os nogle Navne paa Skolens Rektorer:

1. *Niels Andersen Juul*, født i Jylland, Rektor inden 1609, død som Sognepræst i Olsker 14. Januar 1635.

2. *Anders Mikkelsen* var Rektor i tre Aar, vakte Borgernes skarpe Anker over hans grove Forsømmelse af Skolegerningen, blev 1615 sin Faders Efterfølger som Sognepræst i Nyker og døde der 1620.

3. *Jørgen Poulsen Colding*, Rektor indtil Foraaret 1616, da han 11. Maj tog Rusprøven ved Københavns Universitet. Han blev 1644 Hjælpepræst ved Helliggestkirken i København.

4. *David Tileman Malmø*, Rektor 1616, „øvede flittigt sin Gerning, dog Skolebørnene svarede ikke til hans Flid; men groveligt overtraadte han det sjette Bud“.

5. *Jens Mikkelsen* var Rektor 1621, da han maatte love Biskopen større Flid og renere Sæder for Fremtiden. Om han holdt sit Løfte, vides ikke; thi

6. *Jens Olsen* blev indsat til Rektor 19. December 1621. Han var her endnu 1623.

7. *Hans Hansen Varde* blev fra Rektor 1627 Sognepræst i Klemedsker og døde der 12. Marts 1645.

8. *Jens Hansen Sode*, en Skaaning, kom som Rektor til Rønne, blev 1632 Sognepræst i Hasle og Rysker

og døde 13. Oktober 1654. Han er Stamfader til den kendte bornholmske Slægt Sode.

9. *Rasmus Pedersen Ravn*, først Rektor i Nexø, derefter i Rønne.

Biskop Poul Ostrups Visitatsrejse hidførte Stiftelsen af en *Latinskole i Nexø*. Det har altid været saa, at hvad Rønne har, det maa Nexø ogsaa have, om muligt endnu bedre. Nexø Borgmester og Raad med hele Borgerskabet klagede 14. Juli 1616 højlydt for Bispen over, at det hidtil ikke var blevet dem tilstedt at underholde en Degn, som tillige kunde oplære deres Børneflokk, som der i Byen faldt særdeles talrig, i Katekisme og Skrivning; de udlovede i aarlig Rektarløn tyve Joakimsdaler, fri Bolig og Underhold. Og 1621 var Nexø forud for Rønne; trods Pesten havde den tolv Drengene i sin Skole, men — ganske vist — „de var ringe indøvede i deres Katekisme og forsømte Skolen om Sommeren for at vogte Kvæg“. I alle Landets Kirker revsede Bispen med strænge Ord dette usømmelige Forhold uden stærk Tro paa sin Tales Kraft til at afvende det (Hübertz, S. 602—04). Af Rektorer i Nexø kunne navngives:

A. *Peder Hat*, født i København, indskrevet ved Universitetet 29. Maj 1620, Rektor i Nexø 1621.

B. *Rasmus Pedersen Ravn*, der om ikke ved sit Skolevirke, det han selv lader uomtalt, saa dog ved sine Skrifter har Krav paa, at vi dvæle ved hans Liv.

Født i København ved det Aar 1602 og vist nok indskrevet fra Sorø Skole 1624 ved Universitetet kom *Rasmus Pedersen Ravn* omkring ved 1627 til Nexø som Rektor og blev nu for hele sit Liv knyttet til Bornholm. Hans Agt var vel nok at studere videre til Præst; men 1629 indførtes ved Universitetet Kravet

om theologisk Attestats, hvilken han næppe fik Tid og Raad til at underkaste sig. Paa Bornholm prædikede han nogle Gange, saaledes i Slotskirken paa Hammershus tredje Paaskedag 1635. Han fandt Støtte og Yndest hos Landets Lensmænd Holger Rosenkrantz og Ebbe Ulfeld; og det skyldtes troligvis den førstnævnte, at han i Begyndelsen af Trediverne forflyttedes som Rektor til Rønne; denne Stilling indehavde han 1639 og endnu 1653 (L. de Thurah: Beskrivelse over Bornholm, 1756, S. 72, 137, 176). Han lod udgive i København et Par tykke Andagtsbøger samt i 1638 et Digt om en Blodregn, som varslede Børnedøden og andre Ulykker for Bornholm. Aar 1654 flyttede han som Sognedegn ind i Aaker Degnegaard. Han maa allerede da have været svagelig; thi strax fra første Færd havde han sin Søn Peder Ravn til Medhjælp. Her fik han da Tid til at samle og nedskrive sit Hovedværk, Bornholms Krønike, som han afsluttede Mikkelsdag 1671 og oversendte til Kong Kristian den Femte som et Bønskrift for de i dette Aarhundrede af Pest, Krig, Skattetynger og nu sidst Uaar haardt trængte Bornholmere. Det findes som Haandskrift i det Kongelige Bibliothek (Ny kgl. Samling, Folio, Nr. 398); det fylder 127 Folioider.

Lad være, at Ravn fører sin Bornholms Krønike tilbage forud for det højtidelige Øjeblik, da Noah selvottende tren ud af Arken; lad ogsaa være, at han gør rigeligt Brug af den senere af Holbergs Vid hudflettede Skolemesterstil, der sætter fire Ord, hvor ét er nok, som naar han fylder Oldtidens Bornholm med „Kiemper, Riser, Hielter og Heldte, dem hvis hele Slægt omkom i Syndfloden“: saa giver han os til

Gengæld levende og sandhedstro Billeder af de svare Tilskikkelser, til hvilke han selv havde været Øjenvidne (Bornh. Samlinger, 4. Bind, 1909, S. 117—74). Uden hans rige Væld af Oplysninger blev Historikere-rens Viden kun Stykværk. Bornholms flittige Krønikeskriver døde i Aaker Degnegaard en af de første Oktoberdage 1677 (Kirkehist. Saml., 4. Række, 1. Bind, 1890, S. 454—68, — og 6. Bind, 1900, S. 604—08. — Bornh. Saml., 1. B., 1906, S. 10. — J. A. Jørgensen: Gamle Optegnelser om Bornholm, Rønne 1897).

Rektorlisterne have Huller. De vise dog, at Bornholms Latinskoler levede, om end paa smal Kost. Man var allerede vidt fjærnet fra Frans Vormordsens Forskrifter, at Skolemesteren skulde være god og from og hellige sin Gerning mindst tre Aar efter hverandre. Nogle Rektorer (3. 5. A.) var unge Studenter, som i deres første Universitetsaar søgte Levebrød i denne Stilling og derfra hastede tilbage til fortsatte Studier i København. Andre (1. 7.) sad som Hjælpepræster i Rønne og det dertil siden 1606 lagte Knudsker Sogn, mens til andre Tider (9.) Rektorstillingen var skilt fra Præsteembedet.

Kunde det monstro mærkes paa Bornholm, at Landet nu havde to Latinskoler, to Arnesteder, som kappedes om at blæse Videnskaben hæftigst i Glød? Aa jo, lidt. Ingen klagede i dette Aarhundrede over Præstenød paa Bornholm, end ikke i det fæle Pestaar 1654, som lagde sex af Landets femten Sognepræster i Mulde. Og i Præstelisterne taltes hele elleve Præster, som bar Kendingsnavnet Borringholm efter deres Fødestavn. Den dygtigste af disse var Jens Pedersen Borringholm, der 1620 blev Præst i

Nexø og Bolsker og døde 1654 som Landsprovst. Om nu ogsaa nogle af dem have nemmet deres første Latin hjemme i Faderens Præstegaard, saa fik Præstestanden ret rigelig Tilgang af Bornholmere ogsaa under andre Slægtnavne, og dette taler for, at de to smaa Skoler ganske kønt naaede det dem stillede Formaal: at uddanne smaa Præstemænd af de smaa Bornholmere.

Allerede strax ved sin bævende Indtræden i Rønne Skole blev Pogen en lille Kirkens Embedsmand, optagen i det kirkelige Lav, som varetog Sangopvartningen under Gudstjenesten og ved Brylluper og Ligbærerdønter ved Jordefærd. Mest eftertragtet af de store Peblinge var den Værdighed at faa Primklokken hængt paa Maven for at ringe Menigheden sammen, op ad Storegaden og ned ad Sidegaderne; for denne Søndagens Morgendønt fik Klokkebærerens fri Skolegang og to Daler til Jul. Den Pebling, som hver Søndag bar Tavlen i Rønne Kirke til Indsamling af fromme Pengegaver til Skolen, fik herfor 1 Rigsdaler 28 Skilling. De allerstørste Peblinge røgtede de to Degnekald ude i Nyker og Nilarsker Sogne; men 1715 klagedes der over, at disse Kald for længst var fratagne Skolens Disciple. Disse ikke blot følte sig som stovte Degne; Menigmand hædrede dem med Degnetitel.

Degnen for alle Rønne Degne var imidlertid Rektoren selv. Han kunde ikke leve af den Enesteskilling, hver bornholmsk Bondegaard ydede ham aarligt; denne Afgift gik 1680 ind under *Knægtepenjgene*, hvilke Bønderne havde paataget sig at udrede fra 1. Maj 1628 med 20 Skilling for hver Selvejergaard, 10 Skilling for hver Fæstegaard til særlige

bornholmske Formaal; blandt disse stod nu Rønne Rektor lavest med 8 Rigsdaler, mens Bornholms Skarpretter fik $33\frac{1}{3}$ R. og hver af de to Kapitajner for Landets udskrevne Knægte $83\frac{1}{3}$ R., at hæve aarligt paa Amtstuen. Endnu fik Rektoren ikke stort Levebrød af den Fireskilling, hvert Hus i Rønne ydede ham i *Rektorpenge*, Hælften til Paaske, Hælften til Mikkelsdag, og som knapt blev til 20 R. om Aaret. Ogsaa *Tamperpengene*, som taknemmelige Peblinge skulde række ham hver af Aarets fire Tamperdage, faldt lidet og uvist; maaske turde det ikke være omsonst at oplyse, at disse Dage havde Navn af, at de dannede Skilsmisse mellem Kirkens fire Aarstider, tempora. Han fik først sit sikre Udkomme, da han 1606 rykkede ind i *Knudske Degnekald* og fik det lagt til *Rønne Degneembede*; det skaffede ham Indtægten af Degnegaarden, en Skæppe Korn aarligt af hver Bonde i Sognet for Kirkesangen, en Lod i de bornholmske Kirkers fælles Degnepensioner (Aar 1762 var denne $13\frac{1}{3}$ R. stor), dertil Offer og Akcidenser, Paaskemad og Sankt Hans Rettighed eller i Bonde sproget Ostogmælk. I Rønne Byvang havde han nogle Jordlodder. Var han tillige Hjælpepræst, fik han herfor af Sognepræsten 20 R. aarligt. — Knudske Bønder paatog sig 9. Juli 1621 at give hver aarligt 1 Skilling til den Pebling, som ringede Froklokken i Sognet (H. de Hoffmans Fundatser, 8. Bind, 1762, S. 548. — Hübertz: Aktstykker, S. 601).

Skolens Driftsudgifter dækkedes af *Tavlepengene*, de ved Gudstjenesten i alle Bornholms Kirker indsamlede Gaver. Kun Nexøbo trodsede alle bispelige Formaninger og stod haardt paa, at deres Tavlepenge skulde ikke vandre til Rønne. Herigennem

fik Rønne Skole omkring 30 R. aarligt (1762). Gentagne Kongebud 1661, 78, 80 og 1700 havde henvendt Tavlepengene fra alle Kirkerne i Sjællands Stift til Helsingørs nødlidende Hospital og Skole; men Bornholm laa lidt udenfor Kongens Magtvidde, og Helsingør saa lidet eller intet til disse Penge. Christian Gedde, Amtmand paa Bornholm 1678—82, stræbte at fremhjelpe Rønne Skole, men fandt kun lunken Hjælp hos Biskop Hans Bagger, som ytrede sin Misnøje med de træge Børnefædre paa Bornholm og ikke fandt Rønne værd at forskaffe en skikkelig Rektor; dog forundte Bispen Rønne Rektor og Skolebørn den Tavle, som i Følge Kongens Breve skulde gaa fra de bornholmske Kirker til Helsingør, og befalede i Sommeren 1681 dette tillyst fra alle Øens Prædikestole. Det fornyede Kongebud Aar 1700 virkede ingen Forandring heri. Dette fandt Baggers Efterfølger, Biskop Henrik Bornemann, lovligt galt og bød 1706, at Kongen skulde lystres. Men da Borgerskabet klagede lydt, og lidt overdrevent, over, at „Rønne Skole er saa brøstfædig, at hverken Rektor, Hørere eller Disciple kunne derinde være af Frygt, at den skal falde over deres Hoveder“, bød Kongen 17. November 1708 om igen, at disse Tavlepenge skulde blive ved Skolen som tilforn (Bornholmiana, 6. Bind, Pakke, og Sjællandske Tegnelser Numer 365, 1708 ¹⁷/₁₁, — begge i Rigsarkivet). Den havde god Brug for dem til Skolehusets Vedligeholdelse; aarligt gik 4 til 7 R. til Indkøb af Papir og Bøger til Latindrengene. I Aaret 1759 ejede Skolen 525 R., dertil nogle smaa Lodder, 4 Skæpper Rugjord og 1 Læs Enges Bund, i Byvängen (H. de Hoffmans Fundatser, 8. Bind, S. 546—48). Skolen havde Ret til

at faa udvist Brænde og Tørv af Kongens Almindings-skov. En enkelt Gave var skænket den 1673 af Rønne Borgmester Peder Lavridsen Møller (død 1674).

At Rønne Latinskole og Kirke hang sammen, fik sit ydre Udtryk deri, at *Skolehuset* stod paa Kirkepladsen som Kirkens nordre Genbo, Øst for Hjørnet af Byens Storegade. Paa dette Sted findes det paa den kobberstukne Grundplan af Rønne, som er optaget i Resens Danske Atlas fra 1680 (gamle kgl. Samling, Folio, Nr. 735). Der er al Grund til at tro, at vi her have Ærkebisp Byrges Skolehus fra 1512 for os. Man kan se det ret tydeligt for sig efter en Beskrivelse fra 1715 i den dette Aar paa-begyndte „Rønne Schole Regnskabs Bog“ (Landsarkivet i København). Et dobbelt Stengærde, med Tørv paa, skilte mellem Gaden og Skolegaarden, til hvilken man gik ind gennem en god Port med Laage i. Det otte Stolperum store Skolehus laa med sin søndre Gavl ud mod Gaden. Det havde murede Vægge mellem Egestolper, dobbelt Tømmer i den vestre Længdemur ud imod Havet, Teglstenstag og en muret Skorsten samt ti Vinduer. Traadte man ad Indgangen med dens to Halvdøre ind i Bygningen, fandt man paa sin højre Haand to mindre Kamre, et med Trægulv og Kakkellovn, et med Lergulv, og paa sin venstre Haand den tre Fags Skolestue med Trægulv, Bilæggerovn, to lange Borde, fem Bænke, gamle, nye eller nygjorte af gamle Brædder, en stor sort Tavle og en brøstfældig Kathederstol. I Husets nordre Ende, op til Skolestuen, laa et Brænderum med en Stige op til Loftet. Aar 1723 blev det forfaldne Skolehus oprejst fra Grunden.

Hvad vilde de ni Pigebørn fra Aar 1616 blandt

de smaa Præstemænd? Bispen kymrede sig ikke stort om dem; de hørte sikkert ikke Landets Latinskole til. Som de sad der, fortalte de højlydt, at Skolen tillige gjorde Gavn som Byens *Danske Skole*, som Dansk Kristendoms-, Skrive- og Regneskole. At heller ikke alle Drengene gik Præstevejen, ses deraf, at kun Latinerne fik Del i Tavlepengene til Udstyr med Bøger og Papir. Rønne Borgere kunde med Styrke hævde, at Rektorpengene udrededes af hvert Hus i Byen, for at dets Børn der kunde lære Læsning, Skrivning, Regning, Logik og lidt Navigation.

Skolens latinske Undervisning var i Reglen kun forberedende til Optagelse i sjællandske Latinskoler, til hvis Stipendier Rønnepeblingerne fandt forlods Adgang sammen med Færingerne (Kongelig Resolution 13. Juli 1742). Derfor bliver det en sjælden Glæde at finde *Rønne Studenter* indskrevne i Københavns Universitets Matrikul. Først 1679, 11. Juli, optoges ved Universitetet som Borringholmensis e schola Rønnoiviana den ellers ukendte Mads Jensen Kaltoft. Derefter indskrives fra Bornholm i Aarene 1693—1712 ialt elleve Studenter: 1693 Jørgen Poulsen Ancher, 1695 Jens og Herman Jørgensen Sode, 1700 Clemmed Didriksen Funch og Oluf Baltersen Bech, 1701 Jens og Hans Rasmussen, 1703 Jens Aalborg, 1710 Lars Lyster og 1712 Ole Hansen Sonne og Mogens Ipsen. Tylvten fuld, det er den liden Høst, som Aarene indtil 1740 ikke øge. Men samtidigt, 1668—1738, indtegnes dels fra privat Undervisning, dels fra sjællandske Skoler en god Snes paa Bornholm fødte Studenter.

Rønne Latinskoles fortsatte Tilværelse giver sig mest til Kende gennem *Rektorlisten*.

10. *Muds Mikkelsen Borringholm*, født i Hasle Præstegaard, fra Rektor kaldet 1654 til Sognepræst i Nilarsker, hvor han døde 25. September 1663.

11. *Jens Knudsen*, der, 57 Aar gammel, døde 30. September 1666 som Hjælpepræst i Rønne, har troligvis tillige styret Skolen.

12. *Lavrids Thommesen* træffes 1680 som latinsk Skolemester i Rønne og forlod Skolen 1682, da den myndige Sognepræst Christen Schotving faldt ham for haard, medens Biskop Hans Bagger gerne vilde beholde ham.

13. *Baltser Olufsen Bech* var Rektor fra 1682 til 1. Maj 1686, da han blev Sognepræst i Persker, hvor han døde 13. Januar 1696.

14. *Christian Schreil* var Rektor fra 1. Maj 1686 til 1704. I hans Tid indskreves ved Universitetet otte Studenter fra Bornholm.

15. *Niels Frederik Hiorth*, Magister, var hans Eftermand til Sommeren 1706, da han tiltraadte Ibsker Præstekald, i hvilket han døde 2. Maj 1729.

16. *Jørgen Hansen Medelfart* blev Rektor 1706. [Nr. 12—16 efter Jordebogsregnskaber for Knægtepengene.]

17. *Clemmed Didriksen Funch*, født i Marts 1681, Søn af Aaker Sognepræst Didrik Svendsen Funch (1654—87), blev af Rektor Schreil indstillet til Universitetet 16. Juli 1700 og menes at have været Rektor i Rønne, inden han 2. Maj 1709 tog theologisk Examen. Samme Aar ansat som Garnisonspræst paa Kristiansø, blev han derfra 10. August 1715 flyttet til Sognepræst i Østremarker, hvor han døde 28. Februar 1732. I Følge P. N. Skougaard (Bornholms Saga, 1834, S. IV.) har han ført Overleveringen

paa Maglegaard i Pennen i den Relation om Opstanden 1658, som udgives skrevet af Jens Peder sen Kofoed. Han blev gift 20. Juni 1710 med Elsebe Marie Mortensdatter Kofoed (1690—1765) fra Svanike og var Farfader til Oberstlieutenant Johan Christian Funch (1746—1808), Kommandant paa Bornholm 1802—07.

18. *Hans Rasmussen Marcher*, født 21. December 1684 i Vestremarker Præstegaard, udnævntes 8. August 1710 til Rektor i Rønne, kaldtes 22. Oktober 1714 til Sognepræst i Nyker og døde der 8. Marts 1742. Gift 11. Oktober 1715 med Elisabeth Sophie Eilersdatter Holck (1693—1774).

19. *Peder Rasmussen*, Bondesøn fra Tingfogedgaard i Ibsker Sogn, født 4. Februar 1680, tog theologisk Examen 4. Oktober 1703, nævnes 1715 som Rektor i Rønne og blev herfra 16. Juni 1727 kaldet til Sognepræst i Aaker, 1740 til Provst i Rønne, hvor han døde 15. Marts 1741. Han blev gift med Provsten i Rønne, Magister Henrik Lauridsen Hiorths Datter Rebekka Marie, og deres Børn optog Slægtsnavnet Hiorth (se Nr. 23).

20. *Josias Lehmann*, født 9. December 1684 i København, Student fra Helsingørs Skole 1708, Hører ved Rønne Skole 1719 og dens Rektor fra 4. Avgust 1727 til 1739; død i Rønne 19. April 1742. Hans Hustru Barbra Bohn (1701—80) var Datter af Kæmner og Borgerkapitajn i Rønne Herman Clausen Bohn (1682-1751) og Elsebet Philipsdatter Rasch (1676-1756). Han forsømte Skolen; Latinundervisningen ophørte næsten helt.

21. *Peter Rasch Bohn*, født i Rønne 1718, Broder til Forgængerens Hustru, Student fra Helsingør 1737,

blev konstitueret som Rektor 1. Februar 1740 og nævnes ogsaa som saadan 1744, sagtens under Efterfølgerens Ophold ved Universitetet. Han døde som Sogndegn i Aaker 21. September 1786. Han ægtede 21. Marts 1766 Barbra Agnete Kofoed (1747—81), Datter af Købmand Jørgen Peter Kofoed i Svanike og Magdalene Margrethe Müller.

22. *Hans Jørgen Skougaard*, født 1701 af bornholmsk Bondeslægt, troligvis Søn af Jørgen Madsen, der døde 1742 som Ejer af 7. Frivornedgaard i Aaker Sogn, blev 17. Juli 1723 Student fra Metropolitanskolen, fik 12. Marts 1726 første Karakter ved sin theologiske Examen, blev 24. Avgust 1742 Rektor i Rønne og tog i denne Stilling Magistergraden 29. Juli 1746. Hans Skoledrenge gjorde god Fremgang i de akademiske Videnskaber, og han førte én af dem (Hører e.) frem til Optagelse ved Universitetet 1750. Han havde i Reglen omkring 30 Skoledrenge at undervise, heraf over to Tredjedele i den Danske Skole og kun 7 til 9 i Latinskolen. Efter den samtidige Amtmand Urnes Udsagn drev Forfølgelser fra Præsteskabets Side ham 1755 ud af Skolegerningen. Han var blevet gift med Johanne Cathrine Topp (1734—81), Datter af Tolder i Rønne Johan Christian Topp (død 1754) og Margrethe Elisabeth Ancher (1708—88), Søster til Professor Peder Kofoed Ancher). For at kunne underholde Hustru og Børn tog han i sin fremrykkede Alder juridisk Examen ved Universitetet og blev 1758 By- og Herredsfoged i Hasle, 1773 Landsdommer paa Bornholm. Hans lille Skrift: Kort Afbildning paa Bornholms Vedtægt om Adgangsret til Selveyer-gaarde (Kbh. 1771, 24 Sider i Oktav), blev Grund-

laget for Kongelig Forordning om Selv-Eyer Gaardes Arv paa Bornholm af 14. Oktober 1773 (ophævet ved Lov af 8. Januar 1887). Han døde i Hasle 7. November 1776.

23. *Marcus Ludvig Hiorth*, født 10. November 1724, Søn af Peder Rasmussen (Nr. 19), indskrevet fra Helsingørs Skole 31. Juli 1742 ved Universitetet, tog 15. August 1752 Magistergraden og 17. Februar 1755 theologisk Examen, var Rektor i Rønne fra 16. Maj 1755 til 19. September 1766, da han blev Sognepræst i Østremarker, hvor han døde som Provst 29. December 1791. Han var gift med Mette Kirstine Ipsen (1724—91), Datter af Kapitajn Jørgen Ipsen i Aakirkeby. Mens Skougaard kun havde været Degn, blev Hiorth som en Række af de tidligere Rektorer (10, 11, 15, 17, 19, 20) Hjelpepræst i Rønne. Kirkegeringen tog hans Tid fra Skolen, hvis daglige Arbejde han overlod til Hørere; disse drev Ungdommen frem mere ved Ris og Tamp, end ved grundig Undervisning og venlig Omgang. Disciple, der for det meste ved egen Flid og Duelighed havde gjort større Fremgang i de akademiske Videnskaber, end deres egen Lærer, blev ikke desto mindre efter dennes onde Lune ufortjent behandlede med tyrannisk Hug og Slag (Rektor Andresen i „Iris og Hebe“, November 1802, S. 180—81). — Ak ja! denne Overtro paa, at mishandlede Sæder give gode Sæder!

24. *Muds Koføed*, født 26. August 1735 paa Almegaard i Knudsker Sogn, Søn af Sandemand og Kapitajn Sander Madsen Koføed (1710—63) og Elsebet Carlsdatter (1713—61), optaget fra Frederiksborg Skole 30. Juli 1749 ved Universitetet, tog 4. November 1758 theologisk Examen med tredje Karak-

ter, blev Tredjepræst i Rønne 6. August 1763, Rektor 5. Juni 1767. Han ægtede 14. Januar 1767 Rønne Byfoged Lorents Asmus Selmers Datter Mette Marie (1739—74) og 14. September 1774 en Gaardmandsdatter Mette Marie Mortensen (1755—1836). I Følge Rektor Andresens ud fra lidet værdige Hensyn fældede Dom („Iris og Hebe“, S. 182) forsømte han ganske Skolen, lod sine Hørere skøtte den, kom sjældent selv inden for dens Dør og manglede baade Lyst og Duelighed til Videnskaberne; tilsidst blev i nogle Aar aldeles ingen Undervisning givet, ikke en Gang i at skrive og at regne. Klagerne herover fremførtes, især af Andresens Farbroder, Sognepræsten i Vestremarker, Magister Oluf Andresen Borrebye (1717—91), saa højlydt for Biskop Balle paa hans Visitatsrejse 1786, at denne fik Mads Kofoed forflyttet 15. December dette Aar til Sognepræst i Hasle og udvirket samme Dag en kongelig Resolution, hvorved Rektor- og Præstestillingen skiltes, Rektor for Fremtiden udnævntes af Kongen, ikke som hidtil af Bispen, og hans Embede skulde modtage et Løn-tilskud fra Bornholms Præster og andre Embedsmænd. Mads Kofoed døde i Hasle 14. Juni 1792.

— Det mest opmuntrende ved denne Rektorliste er at se Bornholmerne selv, først enkeltvis, senere i sluttet Række, rykke ind i Skoleembedet; aabenbart satte Skolens Gerning Frugt. Det samme ses af Listen over *Nexø Latinskoles Rektorer*:

C. *Jørgen Poulsen Ancher*, født 15. Maj 1673, Søn af den berømte Haslepræst Poul Hanserf Ancher og Fader til den berømte Retslærde Peder Kofoed Ancher, indskrevet som Student fra Rønne Skole 24. Juli 1693 ved Universitetet, var Rektor i Nexø, inden

han 30. Juli 1700 kaldtes til Sognepræst i Østrelarsker, hvor han døde i Marts 1718. Han blev gift 11. Januar 1704 med Johanne Kofoed (1679—1762), Datter af Raadmand Peder Kofoed (1622—88) i Svanike (In Memoriam Petri Kofod Ancher, Kbh. 1788).

D. *Niels Frederik Hiorth* var Rektor i Nexø indtil 1704, da han kom til Rønne Skole (dennes Rektor Nr. 15).

E. *Jens Juul* nævnes 2. Januar 1710 som Rektor i Nexø (Jordebogsregnskab 1709).

F. *Didrik Rasmussen Nerø*, født 1690, Student fra Metropolitanskolen 13. Juli 1715, døde som Rektor i Nexø 29. November 1731 af Blødning fra et Saar paa en Finger.

G. *Morten Kofoed Funch*, født 23. Januar 1711 paa Kristiansø, Søn af Clemmed Didriksen Funch (Rektor Nr. 17 i Rønne), var Rektor i Nexø fra 18. December 1731 til Juni 1734, da han rejste til København for at studere „med al Magt“. Han tog theologisk Examen 6. December 1735 med anden Karakter.

H. *Niels Pedersen* overtog i Følge Akkord Rektoratet efter sidstnævnte.

I. *David Wolffsen*, født 1703 i Svanike, Søn af Borgerlieutenant, Købmand Didrik Davidsen Wolffsen (1669—1740) og Barbra Mortensdatter Bohn (1684—1710), indskrevet som Student fra Metropolitanskolen 19. Juli 1727 ved Universitetet, indsattes 13. November 1735 til Rektor i Nexø og nævnes som saadan endnu 1748. Han overlevede Nexø Latin-skole, ikke omvendt. Den blev 1742 ene Dansk Skole.

Under Kong Kristian den Sjette arbejdede stærke

Kræfter paa at skabe den danske Folkeskole. Til Danske Skoler omdannedes ved kongelig Resolution af 17. April 1739 en Række smaa Latinskoler. De to bornholmske Skoler gik endnu Ram forbi; de regnedes allerede nærmest for ene Danske Skoler; om Skolen i Nexø skrev Rentekammeret, at her nu det latinske Sprog og Studia ikke meget trakteres, men fast alene læres at læse og at skrive. Ved Rektorskiftet i Rønne Skole indstillede *Sjællands Biskop Peder Hersleb*, skønt selv de Danske Skolers ivrigste Talsmand, i 1742, at Bornholm burde beholde en Latinskole i Rønne, og at derfor ingen skulde udnævnes til Degn der, uden at han var tilstrækkelig duelig til at føre Skolens Disciple frem til Optagelse i 4. eller 5. Lektie i en af de store Skoler paa Sjælland, medens en Hører under ham burde lede Skolens Undervisning i Dansk og Kristendom, samt at Nexø Skole burde gøres til en ren Dansk Skole. Paa Biskoppens Indstilling gav Statsraadet paa Hørsholm 18. Juni 1742 det Svar: „Som Kongelig Majestæt gerne ser, at der bliver indrettet en latinsk Skole paa Bornholm, *hvorfra Disciple kan demitteres til Universitetet*, har Biskopen derom at gøre nærmere Forslag, hvorledes det bedst kan lade sig gøre“.

Desværre maatte nu Biskop Hersleb svare, at til en saadan Skole fattedes ganske Penge; til Rektoren, som for sin Værdigheds Skyld ikke kunde være Degn, blev der kun 8 Rigsdaler fra Amtstuen og 8 R. fra Degnepensionerne, og til Hørereren, som kunde blive Degn, gav dette Kald kun 30 R. Men selv om Skolen fik en Rektor og en Hører, vilde den mangle Disciple: „saa vidt jeg kender Bornholmerne, saa er det dem ikkun om at kunne fortjene eller og

have deres Børn frit, og derfor de, som lade deres Børn studere, de betinge sig altid Stipendier og Kostpenge til Børnene i én af Sjællands bedst bemidlede Skoler, hvilket dem og gerne er tilstaaet, naar de først der paa Landet have ladet dem informere til 3. Lektie, hvormed de ogsaa ere meget bedre tjente; og jeg tvivler meget paa, at der skulde findes mange uden for Rønne By, som vilde lade deres Børn studere paa den Maade, at de skulde holde dem og betale for dem i syv til otte Aar i Rønne“. Endeligt maatte da ogsaa oprettes en anden Dansk Kristendoms Skole i Byen til fri Undervisning for Fattigbørn, hvortil heller intet Raad vidstes. „Jeg tænker derfor, at Deres Kongelige Majestæts Intention bedre opnaaas, naar *i Skolen i Rønne kan undervises i de første Grundlag, indtil Disciplene kunne vel forsvare 3. eller 4. Lektie, og siden gives dem en Ret til at nyde Stipendier i de mere bemidlede Sjællands Skoler lige som Færingerne, hvilket de vel hidindtil have nydt, men mere af Sædvane end af nogen Ret*“. [Sjællandske Missiver Nr. 357, ¹³/₇ 1742].

Statsraadet bifaldt Biskop Herslebs Forslag, og ved *kongelig Resolution af 13. Juli 1742* indrettedes Rønne Latinskole i Overensstemmelse med dette. Samtidigt bliver det almindeligt at finde en Hører ansat ved Skolen; men først ved Resolution af 4. Januar 1799 udstyredes den med en fast Hører- eller Hjælpelærerpost; tidligere Hørere havde været lønnede af Rektoren, nu tillagdes dem i Aarsløn 50 Rigsdaler af Skolens Kasse.

Hørerens Pligt var at undervise i de første Grunde af Mathematik, Astronomi og Naturhistorie, dertil i Skrivning, Regning, Musik og Sang samt under

Rektorens Anvisning i det danske Sprogs Grammatik og videre Dyrkelse. I det øvrige skulde han være Rektorens Medhjælper og ved hans Forfald forestaa hans Embede med muligste Flid og Opmærksomhed. Foruden de 50 Rigsdaler af Skolekassen maatte han af hver Discipel hæve 5 Rigsdaler aarligt, for saa vidt Faderen var i Live og velstillet. Af *Rønne Latin-skoles Høvere* kendes følgende:

a. *Carl Randberg*, som 1685 ved sit usædelige Forhold bragte Rektorens Tjenestepige til at staa aabenbart Skrifte.

b. *Hans Tage*, Student, som 1705 paa samme Vis bragte Ulykke ind over en hæderlig Embedsmands Hjem i Rønne, idet Skifteskriver for Bornholm Henrik Brugmans Datter Sophie døde i Barselseng sammen med sit nyfødte Barn under Forhold, som bragte Rønne Byting til efter hendes Død i Marts 1706 at dømme hende til at miste sit Hoved efter Loven (Jordebogsregnskaber).

c. *Josias Lehman* 1719—27, derefter Rektor (Nr. 20).

d. *Peter Rasch Bohn* maa have virket som Hører, inden han 1. Februar 1740 blev midlertidig Rektor (Nr. 21).

e. *Jørgen Sandbye Bohn*, den foregaaendes Brodersøn, født i Rønne 25. Februar 1733, Søn af Skipper, senere Landstingsskriver Claus Hermansen Bohn (1703—83) og Martha Cathrine Sandbye (1699-1788), Student (Rektor Skougaards eneste) fra Rønne Skole 1750, derefter Hører ved samme indtil 1754, Degn i Povlsker til 1771 og i Østrelarsker til sin Død 9. Juni 1790.

f. *Mathias Rasmussen Rømer* nævnes som Hører 1760.

g. *Christian Lütz*, Søn af Sognepræsten i Østrelarsker og død som Sognedegn paa Bornholm.

h. *Vilhelm Marckmann*. Han og Forgængerens rosesom dygtige Lærere.

i. *Poul Arboe*, født 8. September 1729 i Rønne, Søn af Snedker Poul Ottosen Arboe (1691—1772) og Barbra Jensdatter (1697-1778), Student fra Helsingørs Skole 1752, tog theologisk Examen 27. Maj 1754 og var Hører ved Skolen i Rønne fra 1767 til 14. August 1770, da han blev Hjælpepræst i Aaker Sogn. Han var en fortrinlig Lærer, som var inde i engelsk, fransk og tysk Sprog. Han blev ogsaa kendt som en fortrinlig Havedyrker. Han ægtede 14. Maj 1771 Aaker Sognepræst Hans Severin Whittes Datter Johanne Cathrine (1750—1821) og blev 9. August 1780 Sognepræst i Hasle, hvor han døde 10. September 1786 (Jul. Bidstrup: Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe. Kbh. 1911. S. 81-84).

j. *Børge Poscholan Kofoed*, født 23. Januar 1752, Søn af Sognepræst i Povlsker Jørgen Pedersen Kofoed (1721-80) og Abigael Margrethe Poscholan (1730-67), Hører ved Rønne Skole 1771—76, død 11. Januar 1839 som Doktor i Theologien og Sognepræst til Helliggestkirken i København.

k. *Christian Andresen*, Hører 1798—1804, og

l. *Andreas Fuglsang Rasch*, Hører 1804—08, ville blive omtalte i det følgende Afsnit.

Vore Fædre havde endnu ikke nemmet den Sandhed, at i en Skole ere Disciplene de vigtigste. Vel lød Talen til dem i Skolens Festsal „haabefulde Ynglinge, Rektors kære unge Venner, Skolens vakre og lovende Sønner“, — men paa Skolebænkene „Stympere, Dovendidriker“ m. m. m. Naar de her,

i denne hastige Skildring, tages til sidst, som de ere vante til, er det kun, fordi vore Fædre intet have fundet det værd at fortælle os om dem, ud over de spredte Smaatræk, som hist og her ere komne med ind i Fremstillingen. Rønne Skole havde det lidt fattigt paa Disciple, især om Sommeren, da en Del var ude at tjene til Føden enten til Lands eller Vands; saa fandtes der kun en halv Snes stadige Latinere hjemme (1762. Hoffmans Foundationer, 8. Bind, S. 548). Nexø Latinskole tog næppe mange Drengene fra den. Mindre lysteligt for den var det, at Bornholmerne nu i det attende Aarhundrede stillede større Krav til en ret Skoleundervisning, end den kunde magte. Saa sendte de deres Sønner til Degnen Alexander Icoman i Vestremarker eller til Præsten Jørgen Sandbye i Klemesker, der begge omkring 1710 havde Ry for at være dygtige Skolemænd; Vestremarker Degnebos navnkundigste Lærling blev Poul Mortensen Bohn, der begyndte som fattig theologisk Student i København 1716 og endte som østerrigsk Felttøjmester i Wien 1759. Velstaaende Borger- og Bønderhjem husede til Børnenes Undervisning deres egne Huslærere, Informatorer; saadanne findes nævnte i Rønne ved Aaret 1690 og senere og hos Slægten Kofoed paa Sømlegaard 1789. Det var i Reglen unge Studenter, som fandt en saadan Tilværelse lettere og bedre lønnet end Hørestillingen ved Skolen. En enkelt, med hvem Skæbningen havde tumlet stærkt, bør her nævnes. Nils Persson Marry havde været Lærer i Mathematik ved Dorpats Universitet og senere tjent som Oberstsvagtimester i den svenske Hær, inden han midt under den store nordiske Krig slog sig ned i København; her lod

den danske Regering ham fængsle og føre som Statsfange til Hammershus; han frigaves 28. Februar 1721. Paa Bornholm blev han Lærer for den lille Peder Kofoed Ancher og indstillede 1722 den da tolvaarige Dreng til Optagelse i Sorø Akademi; igennem sin glimrende Universitetsbane kendte hans Lærling sig glad ved, hvad han skyldte den ret-tænkende fromme Mands Undervisning. Selv levede Peder Kofoed Ancher, skønt allerede juridisk Kandidat, endnu 1738 som Huslærer i sin Fætter, Hospitalsstifter Herman Mortensen Bohns Købmandsgaard paa det søndre Hjørne af Store- og Krystalgade i Rønne. Landets Præster satte en Stolthed i at sende deres Sønner lige fra Undervisningen hjemme i Præstegaardene ind til Universitetet; Sognepræsten i Østremarker Claus Jørgensen Steenbech (1708-66) drev sin saa vidt, at han lod sin Søns Overhøring som Konfirmand ske paa Latin, — hvilket tog sig saare lærdt ud for det uforstaaende Sognefolk.

Alle disse Løsgængere paa Undervisningens Marker formaaede dog ikke at tage Livet af den gamle Latinskole i Rønne. Den vaagnede til nyt Liv under Rektor Andresen; han omformede baade dens Indre og dens Ydre. Han indtager derfor en særlig Plads i dens Historie.

25. *Christopher Schrøder Andresen* var født 3. April 1760 i Rønne, Søn af Generalavditør Christian Andresen (1720—77), Amtsforvalter paa Bornholm siden 20. Februar 1753 og i sine to sidste Leveaar tillige Amtmand ved Siden af den gamle I. C. Urne; hans Moder var Michella Otthilia Schrøder (1739-1823), Datter af en tidligere Amtsforvalter i Rønne. Han gik fra Rønne Skole over i Helsingørs, hvorfra han

1775 indstilledes til Universitetet. Her tog han philologisk Examen 9. September 1779 med første Karakter og efter en forbigaaende Sindssygdom i 1783 („Iris og Hebe“, 1801, 3. Bind, S. 193—253) theologisk Examen 23. April 1787 med anden Karakter samt Magistergraden i Philologi kun to Maaneder senere. Saaledes tredobbelt rustet med Lærdom fik han gennem Biskop Balles Indflydelse 14. December 1787 kongelig Udnævnelse til Rektor ved Rønne Latinskole. Her ægtede han 16. September 1789 Louise Cathrine Nansen (1760—1833), Datter af Øens Kommandant, Oberstlieutenant Hans Michelsen Nansen (1723—87) og Louise von Berbandt (1739—66). Baade Fødsel og Ægteskab knyttede ham saaledes til Bornholms øverste Embedsmandskreds.

Det var hans Ærgerrighed som Rektor at omforme Skolen til en ægte Latinskole af lige Rang med Rigets andre lærde Skoler, med ubeskaaret Indstillingsret til Universitetet. Dette lykkedes ham; og selv om det varede kun hans Rektorat til Ende, er det ret utvivlsomt, at Bornholm uden hans Skolegerning havde maattet sukke langt ud i Fremtiden efter Genoprettelsen af en lærd Skole for sine Sønner. Dette er hans store Fortjeneste; sikkert ejede han ogsaa lykkelige Evner som Skolemand, blandt andet ogsaa den at kunne undvære Riset og Tampen som sine sidestillede Medarbejdere. Men naar dette er sagt, bør det ikke dølges, at han paa uværdig Vis forstod lige overfor sine Byesbørn og sin Bisp at sætte sin Forgængers Lys under det Skæppemaal, ovenpaa hvilket han stillede sit eget i en høj Stage, hvilket de tidligere givne Uddrag af en Tale for Biskop Balle (i „Iris og Hebe“, Nov.

1802, S. 173—90) tilstrækkeligt vise; og at hans trykte Frembringelser, hvoraf han nu maa kendes, vidne om en snæver og tør Aand. Af disse kan her nævnes „Trende Taler og Afhandlinger“, Odense 1808, der give nogle Skildringer af bornholmske Forhold. I sit senere Præstevirke kom han ved sin tørre rationalistiske Udlægning i alvorlig Strid med de Menighedslemmer, for hvilke Troen var Liv og Fylde (S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie, 2. Bind, 1870).

Som Rektor fejede Andresen ud af sin Skole alt, hvad kun var Dansk Kristendom-, Skrive- og Regneundervisning. Alle hans Drengene skulde læse Latin; og for Piger var her ingen Bænk. Var Halvdelen af Drengene Stympere i de akademiske Videnskaber, nu vel: saa fulgte de med i Skrive-, Regne-, Religions-, Historie- og Geografitimerne, og saa fik de i Græsk og Latin Karakteren „male“ og ved Udgangen af Skolen dennes Vidnesbyrd, der kunde lyde saaledes: „Erik Georg Skierbeck er uduelig til Studeringer, hvorfor Jeg har raadet hans Forældre til enten at sætte ham til et Haandværk eller og at lade ham fare til Søes, hvortil han er duelig og har Lyst. C. S. Andresen“. (Hans Fader Amtsforvalter S. sendte Drengen til Søes). Men Rønne Borgere paatalte skarpt, at Byen nu pludseligt stod uden en Dansk Skole, skønt Nexø forlængst havde sin, Aakirkeby havde bygget sin 1743, Svanike sin 1750, og Hasle fik sin 1790. Dette kunde den som Hovedstad ikke være bekendt.

Dernæst flyttede Andresen Skolen. Den gamle Bygning paa Kirkepladsen, hvis Egetømmer, ikke blot figurligt talt, men vist rent bogstaveligt, var

lagt i Bisp Byrges Dage 1512, stod for Fald. Andresen købte sig den afdøde Byfoged Selmers Gaard paa Storegade, og mod en aarlig Husleje af 44 Rigsdaler for Rektorbolig og Skole overlod han Stedets rummelige Sal til Skolebrug. Endelig saa han sig ud efter de godvillige Bidrag, Præster og andre Embedsmænd i Følge den kongelige Resolution af 1786 burde yde til Rektorlønnsens Forbedring; de udeblev næsten ganske. Der maatte nye kongelige Resolutioner af 27. Juli 1792 og 25. September 1795 til for at øge Lønnen gennem Tilskud fra sjællandske Latinskolers Midler. Hans Formænd havde haft en Aarsindtægt paa næppe 200 Rigsdaler, mest af det dobbelte Degnekald i Knudsker og Rønne. Andresen kunde nu regne sine Indtægter til 500 R. aarligt samt fri Bolig. Ved kongelig Resolution af 11. Juni 1802 fik han yderligere en Gave paa 300 R., og for 1804 og 05 udbetaltes ham 814 R. 6 Skilling af Roskilde og Slagelse Skolers Midler (Amtstueregnskab 1804). Den 28. Februar 1800 tillagdes ham Titel af Professor; da kunde Knudsker frem for andre Sogne bryste sig af at have en Professor til Degn.

Hvert Fjerdingaar holdt Andresen streng Examen over sine Disciple; de vigtigste Examiner faldt midt i Juni og i Begyndelsen af Januar; der gaves Karakterer for Græsk, Latin og Historie. De lød efter deres Rækkefølge: Optime et expedite, Optime, Bene bene, Bene, Male. Til Stiftamtmanden indsendtes fire Gange om Aaret Regnskab for hver enkelt Discipels Fremgang. Af et saadant for April Fjerdingaar 1789 ses, at der var 10 Drengene i Skolen; i Græsk var læst Testamentet, i Latin Ciceros „Om Pligterne“,

Cornelius Nepos og Eutropius, i Historie Kalls og Badens Lærebøger; alle de 3 Drengene i øverste Klasse havde desuden udarbejdet Portugals, Spaniens og Frankrigs Historie. Der var 5 Drengene i Mellemlassen; nederste Klasses 2 Drengene indøvede kun Grammatica et Syntaxis. Et Par Maaneder senere havde Andresen den Sorg at miste sine to ældste dygtige Disciple Knud Michael Sonne, Søn af Købmand Herman Magnus Sonne i Nexø, og Carl Ludvig Rogert, Søn af Landsdommer Ditlev Ludvig Rogert paa Tornbygaard i Klemmedsker; de druknede ved Badning 22. Avgust 1789, „Quos lavantes Dolosa unda Simul absorpsit, Commilitones in Studiis, Vita, Heu! — in morte“, som deres Rektor skrev i sin Mindetavle over dem. Men inden Aarets Udgang talte Skolen 20 Drengene, 7 Sønner af bornholmske Præster, 7 Sønner af andre Embedsmænd, 2 Sønner af Gaardejere, 2 Sønner af Købmænd, og endelig 1 fattig faderløs Dreng fra Allinge, Niels Grønbech, som „optime et expedite“ har over Maade meget udmærket sig i sin Skolegang og døde 1858 som Sognepræst i Nilarsker og Vestremarker, samt 1 Søn af en Sognedegn, Ancher Anthoni Müller, skønt kun halvellevte Aar gammel „ypperlig og flink“ baade i Græsk, i Latin og i Historie, senere Rønne Danske Skoles første Lærer 1808 og død 1832 som Sognepræst i Povlsker. To af de tyve fik det Vidnesbyrd: „Ere undertiden dovne og maae opvækkes“. (Thaarups Papirer, Pakke 16, i Rigsarkivet).

Andresen saa Discipeltallet vexe fra 12 til 24. Undervisningen, som gaves i 3 eller 4 Klasser, ydede han selv ganske alene indtil 30. Juni 1798, da han fik til Hører ved Skolen sin Broder

k. *Christian Andresen*, født 15. Juni 1773, den første, som han 1792 havde ført frem til Universitetet; denne havde 5. Juli 1797 taget theologisk Examen med første Karakter. Kongelig Resolution af 4. Januar 1799 tillagde ham 50 Rigsdaler i Aarsløn af Skolens Kasse. Han virkede ved Rønne Skole indtil 18. Maj 1804, da han blev kaldet til Sognepræst i Hylke; han døde 22. Januar 1832 og efterlod som Enke Elisabeth Charlotte Lorentzen (1787—1861).

Skolen modtog i Reglen Børnene efter Konfirmationen, i Fjortenaarsalderen, og førte dem inden tre eller fire Aars Forløb frem til Universitetet; foruden de tre nævnte Hovedfag lærte de alle tillige Hebraisk. I elleve Aar, fra 1792 til 1802, indstillede Rektor Andresen 28 Studenter til Universitetet, hvoraf 16 fik første, 12 anden Karakter. Et lige saa stort Tal Disciple udgik fra Skolen med dennes Vidnesbyrd til Søfart eller anden lovlig Næringsvej. Han naaede at se sit ikke ringe Arbejde give et smukt Udbytte; og han saa tillige Skolens Kapital stige fra 2000 til 3200 Rigsdaler, hvorved dog maa mærkes, at Skolen nu boede til Leje, uden brugeligt Skolehus; han saa Tavlepengene til Skolen stige til 60 R., det dobbelte mod forhen. Han havde 1794 den Glæde at modtage til Skolen dens første egenlige Legat, idet Gehejmeraadinde Margrethe Elisabeth Stampe (1727—98) skænkede den 400 R., hvis Renter aarligt skulde udbetales en trængende Student fra Skolen med første Karakter i sin Examen artium („Iris og Hebe“, Nov. 1802, S. 183—88. — C. S. Andresen: *Trende Taler og Afhandlinger*, 1808, S. 143—44). Da han var naaet saa vidt, forlod Professor Andresen Skolen og Degnekaldet 27. April

1806 efter at have 18. Oktober 1805 faaet Præstekald i Vissenbjerg i Fyen, flyttede derfra 5. Januar 1820 som Sognepræst til Kærteminde og døde der 18. Maj 1832.

I de sidste Aar af Andresens Rektorat, omtrent fra 1801, spores der nogen Tilbagegang i Skolens Væxt. Han kaldte det „Danmarks besværligste Rektorat“. Navnlig trængte hans Byesbørn stadig stærkere paa med deres Krav om en Dansk Skole. Men der maa ogsaa have været andet i Vejen. Skolens korte Blomstringstid var til Ende, og ved Andresens Afgang forblev Rektorstillingen ubesat. Otte Maaneder senere udkom *Forordningen af 12. December 1806*, som ophævede Rønne Latinskole og i dens Sted satte en Middelskole, hvis Undervisning under en Overlærers Ledelse skulde omfatte dansk og latinsk Sprog, Religion, Geografi, Historie, Arithmetik, Skønskrivning og elementært Græsk; hertil kunde føjes tyske og franske Sprogtimer. Til Indretning af denne Middelskole afkøbte Universitetsdirektionen Professor Andresen Gaarden paa Storegade for 1400 Rigsdaler. Men den til Skolen 5. December 1806 udnævnte Overlærer Johannes Jacob Stephansen (1768—1845) kom slet ikke til Bornholm; han blev Halvaarsdagen derefter udnævnt til Overlærer i Nakskov. Og der gik nu hele fem Aar, inden en ny Overlærer udnævntes. I denne Mellemtid brugtes Skolebygningen til andre Formaal; dens Genbo, det gamle Raadhus, var forfaldent, aabent for Vind og Vejr, saa flyttede Rønne og Vestre Herreds Ting tværs over Gaden og gjorde Skolesalen til Tingstue og Avktionssal, mens Guvernementet gjorde Skolens Ladelænge til en Stald for Militærets Heste.

Helt standset var dog ikke Undervisningen i Rønne Middelskole, der, som Navnet siger, var en Slags Mellemting mellem en Dansk og en Latinsk Skole. Midt i 1807 talte den 7, mod Udgangen af 1808 endog 11 Elever; de kunde jo nok undvære den store Skolesal. Kun én af dem, Amtmand Thaarups tolvaarige Søn Christen, var bestemt for Universitetsstudier. Skolens Leder var indtil Nytaar 1809 Professor Andresens Svoger *Andreas Fuglsang Rasch*, født i Maj 1766 i Rønne, Søn af Byfoged, Kancelliraad Boye Tønnesen Rasch (1733—85) og Cathrine Georgine Fuglsang (1746—89), siden 3. December 1790 Regimentskvartermester og Avditør i Rønne, siden 28. Maj 1800 tillige Branddirektør for Bornholm, fra 1804 til 1808 Lærer ved Skolen, 15. Februar 1812 Overkrigskommissær, død 14. Oktober 1831, gift 25. Januar 1795 med Ingeborg Christine Nansen (1765—1843), en Datter af Kommandant Hans Nansen i Rønne. Rasch overtog selv Undervisningen i Skrivning, Regning, Religion efter Balles Lærebog og Geografi. Tegneundervisning i fire ugelige Timer gaves fra 4. Juni 1806 af *Christopher Bohn*, født i April 1753 i Rønne, Søn af Købmand Mads Bohn (1718—54) og Barbra Hermansdatter Bohn (1711—88), Proviantforvalter paa Kristiansø 1786-94, efter sin Afsked bosat i Rønne, nu Timelærer med 24 Skilling for Timen ved Middelskolen, hvilken han testamenterede sin store Samling af udstoppede Fugle inden sin Død 10. November 1834.

Det var nærmest *Amtmand Frederik Thaarup* (1766—1845), som gennem Forhandlinger med Universitetsdirektionen holdt Middelskolen oven Vande. I sin korte Embedstid som Amtmand paa Bornholm

fra Maj 1804 til Februar 1809 kastede han sig med urolig Handlesyge over alle Øens i meget forældede Forhold for at omskabe dem. I noget vakte han god Fremgang, men hertil hørte ikke Rønne Middel-skole. Universitetsdirektionen var villig til at udnævne en Navigationslærer ved denne med 100 Rigsdaler i Aarsløn for 6 Timers Undervisning ugeligt. Til denne Stilling foreslog Thaarup 1807 Overformyn-der og Forligskommissær i Rønne, tidligere Skibs-fører Christian Leegaard Wolffsen (1746—1809), der havde uddannet sine fire Sønner, blandt disse Rid-der Caspar Henrik Wolffsen, i Navigation; men han døde 15. Marts 1809, uden at Udnævnelsen var sket, og nu var der „ingen paa det hele Land, som heri kunde paatage sig at undervise“. Hvor stor Fattig-dom der var paa Lærerkræfter, ses deraf, at Thaarup 1806 foreslog udnævnt til Lærer „den meget due-lige Student“ Lars Hjorth Bohn (1763—1808, Bro-der til Etatsraadinde Marie Kofoed), hvem han ansaa meget skikket dertil, skønt noget sindssyg; denne døde fuldstændig sindssyg i Marts 1808 (Bornhol-miana, 6. Bind, i Rigsarkivet). Stort bedre hjulpen blev Middelskolen ikke, da den endeligt efter fem Aars Ventetid fik en Overlærer udnævnt, *Johan An-dreas Myhre*, født 10. Februar 1779 i København, Søn af Tømmermand Andreas Myhre, Student 1797, philosophisk Kandidat 1799, Adjunkt ved Metro-politanskolen, 1806 ved Frederiksborg lærde Skole og derfra 27. November 1811 forflyttet til Overlærer ved Rønne Middel-skole. Han blev her kendt som en Særling (I. N. Madvig: Livserindringer, 1887, S. 15) eller endog som i høj Grad sindssvag (Rønne lærde Skoles Indbydelsesskrift 1851), og vist nok

med god Grund; efter 5. Oktober 1818 at have taget sin Afsked levede han 37 Aar uden Stilling i København, hvor han døde 1. Marts 1856.

Stort Held fulgte derimod Amtmand Thaarups Forsøg paa at skabe Rønne By en Dansk Skole. Af Byens Borgere lagde især Købmand Jochum Ancher Bohn (1756—1809) et ihærdigt personligt Arbejde og Penge i denne Skolesags Fremme, fik sin rige Slægt til at yde Tilskud til den, og ved Nytaar 1808 optog Skolens første Lærer Ancher Anthoni Müller (1779-1832) Undervisningen i den nye Danske Skole ved Byens Store Torv. Dette fik Middelskolen stærkt at føle. Primklokken gik over til at smykke de danske Skoledrenge's Maver, idet den kongelige Resolution af 20. December 1805 havde paabudt, at Kordegne- og Kirketjenesten skulde overflyttes til den danske Skoles Lærere og Disciple. Herved mistede Latinskolen en rundelig Indtægtskilde; og den maatte ogsaa med Smærte se et andet gammelt Arvestykke vandre fra sig. Dansk Kancelli tillod nemlig ved Skrivelse af 11. April 1807, at det Grundstykke ved Kirken, hvor nu Ærkebisp Byrges Skolehus var faldet helt i Staver, maatte sælges for 107 Rigsdaler til Indtægt for Rønne — Danske Skole. Herved godkendtes Borgernes Paastand om, at Rønne Latinskole oprindeligt lige til Rektor Andresens Tid havde tillige tjent som Byens Danske Skole, hvilket ogsaa Stiftamtmand Knuth havde udtalt i en Skrivelse af 27. Oktober 1764.

Røvet ogsaa dette sidste Klenodie fra 1512 kunde Middelskolen ikke tænke paa at holde Trehundrede-aarsfest for Latinskolens Grundlæggelse. Den laa dybt i en Bølgedal og maatte kæmpe for blot at

trække Vejret midt i de overstyrte Braadsøer. Men som det var sket tidligere, og som vil blive set senere i Skolens Historie, lykkedes det den ret hurtigt at hæve sig af sin Fornedrelse. *Præst Johan Jensen* (1756—1824, Amtsprovst paa Bornholm siden 1808) blev denne Gang dens Redningsmand ved at stille sig i Spidsen for Kampen for at vinde Latin-skolen tilbage.

Kun tolv Aar var Kong Frederik den Sjettes Mænd om at komme til Erkendelse af, at Nedlæggelsen af Rønne Latinskole var en Uret mod Bornholm — og mod Danmark, for saa vidt dens Port havde aabnet en af de alt for faa Veje, som førte Bornholm Moder-riget i Møde. Under Fredsovervejelserne i December 1813 havde den danske Regering tænkt paa at købe Freden ved at afstaa Bornholm til Sverige, men var blevet standset af Frederik den Tredjes Kongeløfte af 3. Maj 1659, at han og hans Arvinger vilde aldrig overgive Bornholmerne til de Svenske (*Danske Magazin*, 5. Række, 4. Bind, 1901, S. 126). Nu da Freden var sluttet, og Danmark atter rejste sig langsomt af sin Nød, knyttedes som et Baand mellem Riget og dets fjærne Ø paa ny, i det *den kongelige Resolution af 8. Maj 1818* bød, at Rønne Middelskole skulde blive en fuldstændig lærd Skole, og at der skulde udbetales af den almindelige Skolefond 3915 Rigsbankdaler Navneværdi til at indrette i Skolebygningen tre Læseværelser og Boliger for to ugifte Adjunkter; Middelskolens Ladebygning (paa nuværende Rektorboligs Plads) gjordes ved denne Ombygning til Skolehus. Til Latinskolens Rektor udnævntes 6. Oktober 1818 P. G. Bohr; dens to Adjunkter blev Johan Nicolai Beyer (1783—1826, ansat

ved Rønne Middelskole 1814, Forfatter af Sangen: „Borgundarholm fra Arilds Tid var Gud og Kongen tro“) og Bornholmeren Mogens Sommer (1791—1883). For det følgende Tidsrum vil imidlertid kun Rektor-rækken blive ført ned; for Overlærernes og Adjunk-ternes Vedkommende maa henvises til C. G. Koefoeds fra Rønne Statsskole 1906 udsendte værdifulde Samle-værk: Alfabetisk Fortegnelse over de danske lærde Statsskolels Lærpersonale siden 1818.

26. *Peter Georg Bohr*, født 8. August 1776, Søn af Gartner Christian Bohr i Helsingør og Johanne Engelke Bomholt, Student 1794, tog theologisk Examen 18. Januar 1803 med første Karakter, blev 12. Juni 1807 Adjunkt i Helsingør, senere i Nakskov, hvorfra han 6. Oktober 1818 udnævntes til Rektor i Rønne, hvor han 26. November aabnede Undervisningen i Latinskolen to første Klasser. Han søgte og fik sin Afsked 12. April 1844, udnævntes til Professor og døde i Rønne 31. Juli 1847.

Bohrs levende Sans for Tidens ideelle Rørelser virkede langt ud over Skolemurene. Han var Bornholms selvskrevne Festtaler og Lejlighedsdigter. Han iværksatte lidet selv; men han traadte til, saa snart der kaldtes paa ham. Han blev paa Bornholm, hvor sligt kun fandtes i ringe Maal, Tolk for dansk Stemningsliv og navnligt for Tidens Hyldest af Danner-folkets Fader, af hele den Høje Elskelige Familie. Han blev herigennem selv Fader til den første paa Bornholm trykte Bog: Skole-Taler og Leiligheds-Digte, Rønne 1831, 184 Sider. Af dens Fylde hid-sættes her hans Indskrift paa Mindestenen ved Prins Christians Kilde: „Milde Glæder Kilden spreder om sin Bred. Ynde hviler, Blomsten smiler I dens Fjed,

Folket ærer Hver, som nærer Livets Væld; Med Ham iler, Om Ham smiler Liv og Held. Følger nøie Førstens Øie Kildens Spor, Hver en Alder Ham da kalder God og Stor“. Rektor Bohr skrev sin endnu mere kærnefulde Indskrift over Scenen paa Rønne Theater, bygget 1823: „Lær Viisdom af Livets Optrin“.

En stor Fest timedes Rektor Bohr, da han 1824 modtog Prins Christian Frederik som Gæst i sin Skole. Da dette er den første Fest, som kan omtales i Skolens Aarbøger, tør den her skildres udførligt: „Søndag den 18. Juli behagede det Hans Høihed naadigst at indfinde Sig paa Rønne lærde Skole. I Portens grønne Bue modtoges Hans Høihed af Skolens Rector og øvrige Lærere, hvilke tilligemed Hans Høiheds talrige Følge ledsagede Høistsamme ind i Skoleværelserne, hvor en Sang af Skolens Rector blev afsiungen af Disciplene. Lige for Hans Høiheds Stoel var en hvid oliemalet Støtte, omvunden med Egeløv og Roser, anbragt, hvorpaa det første Vers af Rectorens Sang læstes med forgyldte Bogstaver. Efter Sangen holdt Rectoren en kort Tale til Prindsen, som synligt rørte Høistsamme. Efterat Hans Høihed havde naadigst yttret Sin Tak og udbragt de bedste Ønsker for Skolens Velgaaende, forlod Høistsamme Skolen. — Den 19. Juli behagede det Hans Høihed igien at bære den lærde Skole med Sit naadigste Besøg. Hans Høihed lod examinere i Latin, Historie og Religion, yttrede Sin Tak til samtlige Lærere og forlod Skolen med naadigst Tilfredshed“. („Dagen“, 10. August 1824, Nr. 190).

Ogsaa i Skolens daglige Gerning gjorde Bohrs letfængelige, ideelle Sind ham til en dygtig Lærer,

hvis Undervisning satte Frugt. Han sendte 1823 sine første 6 Studenter ind til Universitetet, i alt 32 Studenter i Tiaaret 1823—32 og 28 i det følgende Tiaar samt 2 i 1843. Af disse 62 fik de 32 første Karakter. Skolen naaede 1824 sit største Discipeltal 50; siden sank Tallet stadigt, i hans Afgangsaar 1844 var der kun 24 Disciple, som undervistes i 4 Klasser af Rektoren med 4 Adjunkter og 3 Time-lærere, og hvoraf 6 ikke tænkte paa at arbejde sig frem til Universitetet. I sine 26 Rektoratsaar havde han i alt undervist 176 Disciple, af hvilke noget under Halvdelen havde Universitetsbanen for Øje. Det hjalp ikke Discipeltallet i Vejret, at kongelig Resolution af 14. Oktober 1825 bestemte, at en Fjerdedel af de aarlige Skolepenge, der samtidigt sattes op fra 10 til 20 Rigsbankdaler af hver Discipel, skulde henlægges til Understøttelse for trængende Skoledrenge. Inden Skolen 1. August 1835 kunde aabne Undervisningen i en ny Klasse, den fjerde, maatte Bygningerue udvides. De kongelige Resolutioner af 23. Januar og 29. April 1835 tillod at købe Naboejendommen mod Syd for 1440 Rbd. og at ombygge og udstyre den til Gymnastikrum og Bibliotheksværelse for 538 Rbd. 76 Skilling. Gymnastikundervisningen var indført 1829; den dreves ude ved Arsenalet, hvis Gymnastikredskaber Kommandant Poul Magnus Hoffmann (1778—1842) stillede til Skolens Raadighed, ligesom han udvirkede, at Kongen skænkede 40 Kadetgeværer til Brug ved Elevernes Vaabenøvelser og 40 Patrontasker med Bandlerer, der omarbejdedes efter Disciplenes Størrelse. Nu sørgede disse næppe over den tabte Primklokke. Skolens Bibliothek grundedes 14. Avgust 1819 ved

Modtagelsen af en Boggave fra den kongelige Skoledirektion; det fik 1834 som Gave fra Raadmand Rogert i Helsingør en Del af hans Fader, Landsdommer Ditlev Ludvig Rogerts store Bogsamling og talte 1838 to Tusende Bind. Disciplenes Bogsamling oprettede Bohr 1835. Skolen modtog 28. Januar 1822 sit andet Legat, i det Statsminister Joachim Godske Moltke (1746—1818) i sit Testamente havde tillagt den en Legatportion for Embedsmænds studerende Sønner fra Bornholm.

Inden for Skolemurene, lige som uden for dem, mødes hos Rektor Bohr en vis Mangel paa Nybyggerevne. Han saa, at Latinskolens Fremtid var alvorligt truet ved den Aar for Aar stigende Mangel paa studerende Disciple; han saa ogsaa en Trang vokse sig frem i Forældrehjemmene til en Undervisningsanstalt, som kunde forberede deres unge Sønner til Søvæsen, Handel og Agerbrug, og at kun ved at imødekomme denne Trang vilde Latinskolen kunne reddes fra Undergang. Men han tøvede med i Skolens Undervisning at hæve Naturforskningen (realia) op i Rang med Forstandsvidenskaben (humaniora, herunder de døde Sprog Latin, Græsk og Hebraisk). Det blev *Provst Frederik Laurentius Steenberg* (1801—70, Provst for Bornholm 1834—47), som 15. Septb. 1840 indsendte til Dansk Kancelli et grundigt udarbejdet Forslag om at knytte en højere Realundervisning til en af de to Skoler i Rønne, af hvilke da Latinskolen burde foretrækkes. Endnu da dette Forslag forelagdes Bohr, tøvede han af Frygt for sine humaniora, hvis rette Ligevægt med de nye realia kunde være vanskelig at overholde; han modsatte sig det dog ikke. Heraf fremgik *den kongelige Re-*

solution af 3. November 1843, som til Rønne lærde Skole knyttede Realklasser i Lighed med dem, der fandtes ved Sorø Akademi, og tillod en Udvidelse af Skolebygningen i denne Hensigt. 1. April 1844 aabnedes Realundervisningen. Saaledes var *Rønne lærde og Real-Skole* født. Bohr følte sig for gammel og træt til at føre den ind i Livet og tog i samme Maaned sin Afsked (Skolens Indbydelsesskrift 1844).

27. *Hans Kofod Whitte* blev Bohrs Afløser i Rektoratet og i Kampen for humaniora. Født 8. Febr. 1810 i Korsør, Søn af Toldkasserer Peter Bernholt Whitte og Martha Margrethe Maria Kofoed (Datter af Mads Kofoed, Rektor Nr. 23), Student fra det store Digteraar 1828, havde han 1835 taget den philologiske Einbedsexamen ved Københavns Universitet, var blevet Adjunkt ved Metropolitanskolen i December 1837, Magister i September 1838 og to Maaneder senere Overlærer ved den lærde Skole i Slagelse; han blev nu 25. Maj 1844 udnævnt til Rektor i Rønne. Herfra forflyttedes han 31. Avgust 1857 til Rektor i Randers, udnævntes til Professor det følgende Aar, tog sin Afsked 21. Februar 1885 og døde i København 26. Februar 1894. Hele hans boglige Virksomhed, hele hans Livsløb særtegnede ham som en af Madvigs lærde Disciple; som i fremragende Grad Stormesteren selv, havde han tillige aaben Sans for Livet udenfor Studerekammeret, og talrige Elever af hans Randersrektorats 27 Aargange mindes med Glæde hans mildt forstaaende Undervisning og Vejledning. I Rønne varede hans Rektorat kun 13 Aar; han havde her færre Disciple at tumle med, i dets første Aar 24, i dets sidste 45; men ogsaa blandt disse er den dygtige Skolemands Minde bevaret.

Samtidigt med Rektor Whitte blev *Hans Henrik Lefolii* (1819—1908) kaldet d. 6. Juli 1844 fra Adjunkt ved Sorø Akademi til Rønne Skole som Overlærer. Ved denne Udnævnelse havdes nærmest Ledelsen af Skolens ny oprettede Realklasser for Øje. Lefolii blev her kun i ti Aar; 15. Juli 1854 blev han Overlærer i Odense, og fra 25. Juni 1866 til 5. Maj 1892 var han Rektor ved Viborg lærde Skole. Hvor som helst han virkede, svinder Erindringen om ham ikke. I sine grundige og vidtskuende, sproglige, historiske og folkelige Forskninger havde han stedse Grundtvig for Øje som sin Stormester. Intet laa hans lyse og milde Livssyn fjærnt; som Rektor i Viborg lod han sine jyske Drengelære Dans i Skolen sammen med Stiftstadens Pigebørn og aabnede han Gymnastiksalen for Byens Haandværkslærlinge og Bodsvende i deres eneste Fritid, Søndag Formiddag, hvad saa end Bisp og Stiftsprovst tordnede herimod. Han rager frem blandt sin Tids dygtigste danske Skolemænd. For den, der har mødt ham og Whitte i deres senere Aar, er større Modsætning næppe tænkelig: Grundtvigianeren og Madvigianeren, en Modsætning som mellem Morgensol, der ildner til nyt Arbejde, og Aftensol, der skuer paa godt fuldendt Dagværk. Det blev dem givet at mødes til Samvirke i Rønne lærde- og Realskole og senere at udfylde hinanden Side om Side i de to jyske Nabobyer.

Hvad Rektor Bohr havde frygtet, indtraf. Ligevægten kunde ikke holdes; realia vippede humaniora op. I Tiaaret 1843—52 sendte Skolen kun 14 Studenter ind til Universitetet. Ved Realklassernes Hjælp var dog 1852 det samlede Drengetal steget til 54. Hertil kom 15 Drengelære i en Forberedelsesklasse, som

Adjunkterne Laurits Georg William Hasselriis (1808-69) og Carl Julius Jessen (1816—75) efter Rektor Whittes Opfordring i November 1844 havde aabnet i Skolebygningen og nøje knyttet til Skolen; den var begyndt med 12 Disciple, af hvilke den ældste var 11, den yngste endnu knapt 5 Aar gammel. Denne Rønne Skoles mindste Purk var Caspar Henrik Wolfesen Hasselriis, født 15. December 1839, Søn af Adjunkten, udgaaet af Skolen 1853, Student 1857, Inspektør og Førstelærer ved Skive Realskole.

Atter kappedes Topskudet af Skolen. Den kongelige Resolution af 13. Marts 1846 fastslog, at Skolen skulde indskrænkes til en Slags lærd Middelskole og miste de to ældste Aargange af sine studerende Disciple, hvilke da maatte søge den fortsatte Undervisning frem til Studentereksamen i en eller anden fuldstændig lærd Skole andet Steds. For at lette dem dette tilstodes der dem fri Skolegang i disse to Aar over alt i andre danske Skoler. Den, der selv har mærket, hvilket overvældende Spild af Kræfter det var, saaledes at rykkes ud af Hjemmets Skoleundervisning for i de sidste to Aar før Studentereksamenen at fæste Rod i en fremmed Undervisningsplan, at tilegne sig fra nyt af det meste af dennes Lærestof og saa endda uden at bryde Halsen styre frem mod den sidste og vigtigste Skoleexamen, kan sige, hvad Bornholms Skoledrenge tabte herved. Ogsaa paa anden Vis sattes Bornholm herved tilbage; for blot at nævne noget, saa føltes stærkt Afgangen i det videnskabeligt skolede Lærerpersonele og Udgifterne ved at holde Hjemmets Sønner i Skole uden for Øen, og de ringere Undervisningskaar bragte dygtige Embedsmænd til at søge bort

fra Bornholm. Øen blev atter skubbet ud i Hjørnet af Danmarkskortet, ved Siden af Færøerne. Glædeligt er det ved denne Lejlighed at se, at en stærk Følelse af, hvad Landet Bornholm vilde tabe, bredte sig blandt Folket; Byraadene søgte Rigsdagen 1850 om at bevare Rønne lærde Skole og tilbød Penge-tilskud hertil. Rigsdagen vendte sit døve Øre til, og det faldt i Bornholmeren I. N. Madvigs Lod som Kultusminister at sætte sit Navn under *den kongelige Resolution af 6. Maj 1850*, som forvandlede Rønne Skole til en lærd Middelskole og *en højere Realskole*. 1852 sendte Skolen sine tre sidste Studenter til Universitetet og i de nærmest følgende Aar sine to dygtige Skolemænd Whitte og Lefolii over til Jyderne.

28. *Johan Christian Subcleff Espersen* var født i Rønne 12. Februar 1812, Søn af Snedker Jens Espersen og Anna Christina Subcleff. Uagtet deres smaa Kaar bestemte Forældrene Sønnen til Studeringerne, og 1823 sattes han i Rønne lærde Skole, hvorfra han 1830 gik som Student til Universitetet. Han tog her philologisk Embedsexamen 9. Maj 1840 og knyttedes fra 1841 som Lærer, fra 17. December 1846 som Overlærer til Metropolitanskolen; til sin Gerning her føjede han Undervisning ogsaa ved andre højere Læreanstalter i København samt Censorvirksomhed ved Universitetet. Fra denne store og travle Skolemandsgerning i Hovedstaden lod han sig 21. November 1857 forflytte til sin Fødeøes lille Rektorat. Hans Rektorvirke blev for kortvarigt til at sætte Frugt; han døde i Rønne 4. April 1859. Dog vil hans Navn ikke glemmes; han kastede sig med stor Flid og videnskabelig Sans over Undersøgelsen af det bornholmske Sprog, digtede selv i dette flere

Sange, af hvilke Sjøkarijn blev Bornholmernes Folkesang, og fik 2. December 1853 det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Understøttelse til Udarbejdelse af en bornholmsk Ordbog, hvilken Selskabet udgav 1908. Hans Disciple i Rønne Skole satte ham ualmindeligt højt. Over hans Grav sang de

Skolens sidste Farvel til Rektor Espersen
d. 9. April 1859.

Vor tabte Lærer! Dig vi bringe
Med sorgfuldt Hjerte vort Farvel;
I sagte Toner skal det klinge
Fra Vemodsybet i vor Sjæl:
Thi det, som Gud i Dig os gav,
Nu sænkes i den kolde Grav!

Men over Død og Grav sig hæver
Din ædle, mandigstærke Aand;
Til evig Klarhed nu den svæver,
Hjemdragen brat ved Herrens Haand.
Tag der, i Lysets Herlighed,
Vor Tak for al din Kjærlighed!

29. *Georg Simon Jørgensen*, født 2. Oktober 1814 i Rønne, Søn af By- og Herredsfoged Hans Jacob Jørgensen (1784—1819) og Margrethe Marie Landt (1794—1846), udgik 1833 fra Borgerdydskolen i København som Student, tog 3. Maj 1841 philologisk Embedsexamen, ansattes ved Sorø Akademi 1841 som Lærer og fra 3. November 1844 som Overlærer og beskikkedes derfra 6. Juni 1859 til Rektor ved Rønne højere Realskole, i hvilken Stilling han døde 27. Februar 1884. Rektor Jørgensen var en fra Hjærtets og Dannelsens Side udmærket Lærer med den kyndige Videnskabsdyrkers Evne til at lære fra sig. Men ud over hvad Undervisningen strængt

krævede, mindes vist kun faa af hans Disciple et eneste deltagende, opmuntrende eiler skemtende Ord fra hans Mund. Al Raahed, men ogsaa al Munterhed var banlyst fra hans Timer. Han stod for dem højt over deres smaa Sorger, utilgængelig bag ubrydelige Former. Ikke for intet var Græsk med dets tallose Former hans Fag. Hans fjerne, farveløse Væsen gemte sikkert en dyb Følelse af, at Skolen, røvet sit opadbærende Væxtskud, uden hans Skyld stod i Stampe. Det lykkedes ham, Aaret inden han døde, at se Spiren lagt til dens Fremvæxt, idet han og Skolens Adjunker 1883 oprettede det Artiumskursus, som vil blive nærmere omtalt i det følgende Afsnit.

Skolens Discipeltal svingede i Treserne omkring 50, i Halvfjerdserne omkring 60. Forberedelsesklassen lukkedes 1859, men oprettedes paany 1865 med 9 Dreng. Af studerende Disciple afgik fra Skolen i de tre Tiaar 1853—82 henholdsvis 11, 23 og 24, af hvilke Flertallet tog Studentereksamen efter to Aars fortsat Undervisning ved fremmede Skoler. Afgangsexamen fra Realskolen tog i de samme Tiaar 13, 21 og 35 Disciple. — Skolens Bygning modtog en højst nødvendig Udvidelse, efter at der paa Finansloven 1862-63 var bevilget indtil 15000 Rigsdaler hertil. Den gamle Rektorbolig langs Søborgstræde forsvandt for at give Plads for den nu staaende Skolefløj her, der toges i Brug 3. Oktober 1862. Derefter solgtes den gamle Skolelænge til Bortflytning (den staaer nu som Stuelænge paa Gartneriet Syd for Sejrgaard), og her opførtes 1863 Rektorbolig med Bibliotheksal.

30. *Christian Grønbech Koefoed*, født i Rønne 19. Oktober 1827, Søn af Artillerikapitajn og Tøjmaster Marcus Conrad Koefoed (1792—1857, gav Timeunder-

visning i Skolen 1840—44) og Hermandine Cecilie Sonne (1798—1858), søgte Rønne Latinskole 1836-46, da han udgik af den som Student, tog philologisk Examen 22. Juni 1855 og ansattes 14. Juni 1856 som Lærer, det følgende Aar som Adjunkt ved Rønne højere Realskole; herfra blev han 30. Maj 1881 Overlærer i Horsens, men vendte allerede 24. Marts 1884 tilbage til sin Fødebys Skole som Rektor. Han nedlagde Rektoratet 6. Januar 1903, vedblev at give Timeundervisning i Skolen og døde i dens Rektorbolig 6. Januar 1909.

Til Rønne Latinskole knyttede han saaledes med kun tre Aars Afbrydelse hele sin Livsbane. Han var lykkelig i sit Skolevirke og blev Skolen en god Rektor. Hans Timer var livlige, han tog ogsaa Livets Rørelser uden for Klasseværelset op til Drøftelse, og han æggede Disciplene ved sit noget sarkastiske Lune. Størstedelen af dem skattede hans Undervisning højt. Han fulgte deres, ogsaa Syndebukkenes, Bane videre frem i Livet med varm Interesse, som har givet sig et smukt Udslag i hans „Fortegnelse over samtlige Elever i Rønne lærde Skole i Tidsrummet 1818—1900“ i Skolens Aarsskrift 1901. I Skolens Styrelse havde han et udpræget praktisk Greb paa at bringe alt i Fremskridtsgænge, saa vel indadtil i Overvejelser med dens Lærerstand, som udadtil i Paavirkning af de Myndigheder, i hvis Haand Skolens Vel laa. Denne praktiske Evne, som havde gjort ham til et handledygtigt Medlem af Rønne Byraad 1871-81 og af Bornholms Aamtsraad 1886-98, kom i høj Grad Skolen til Gode. Selv endnu noget Manden af den gamle Skole saa han sig i Spidsen for en Stab af yngre Lærerkraefter og tog ved disses

ypperlige Samvirken den Opgave op, at give Bornholm en Latinskole paany. Han havde en lykkelig Haand til at løse denne Opgave.

Skolens Lærerkres havde 1883 oprettet et Artiumskursus, nøje knyttet til Skolen som dennes uundværlige Topskud; gennem en toaarig Undervisning førte det Skolens studerende Disciple frem til den afsluttende Studenterexamen. Det modtog Støtte paa Finansloven, fornyet fra Aar til Aar, og i Aarene 1885—92 udgik 31 Studenter fra det. Skolen havde saaledes selv ført uigendriveligt Bevis for, at den ejede et retfærdigt Krav paa at genopstaa som fuldstændig lærd Skole; og overfor dette bøjede endeligt Rigsdagen sig. Ved *Lov af 12. April 1892* blev Rønne højere Realskole omdannet til en lærd Skole paa ny. Havde i sin Tid Frederik den Sjettes Raadgivere brugt 12 Aar, saa havde nu Grundlovsstyrets Mænd været hele 40 Aar om at kende den Uret, der var tilføjet Bornholm ved Latinskolens Nedlæggelse 1852.

Ogsaa Realklasserne trivedes frodigere end tilforn. I Tiaaret 1883—92 indstillede 55 Realdisciple sig til den afsluttende Almindelig Forberedelsesexamen, som i Følge kongelig Anordning af 30. August 1881 var traadt i Stedet for de tidligere Realexaminer. I det Skolen beholdt de to nederste Klasser, der berøvedes Statens andre Skoler, naaede dens Discipeltal igennem Firserne det første Hundrede. En betydelig Udvidelse af Bygningerne blev nødvendig. Finansloven 1890 ydede hertil 30000 Kroner, Skolens søndre Fløj rejste sig paa ny tilkøbt Grund og indviedes til Skolebrug 29. Maj 1891.

Endnu en anden væsenlig Udvidelse fik Skolen.

Efter at Pigebørnene i over Hundrede Aar havde været udjagne af dens Højsale, rykkede de nu ind paa ny, de første to 19. August 1896 med særlig ministeriel Tilladelse, paa 5te studerende Klasses Bænk. Især i det nye Aarhundrede, da Loven 1903 gjorde Skolen til Fællesskole, fulgte mange Pigebørn efter hine to ind ad Skoleporten. Da Skolen 1908 naaede sit andet Hundrede fuldt, var heraf 88 Pigebørn og 112 Dreng. I Aaret 1905 maatte Skolebygningen atter udvides ved Tilbygning af en 1ste Sal paa den søndre Fløj.

Da Rektor Koefoed 1901 udgav sine Oplysninger om alle Skolens Disciple fra 1818 til 1900, var deres Tal 1101. Af disse var 159 blevne Studenter fra Skolen selv, 82 havde den maattet afgive til fortsatte Studier ved andre Skoler, 192 havde afsluttet med de forskellige Former af Almindelig Forberedelsesexamen og 38 underkastet sig andre forberedende Prøver (i alt 471). Videre fremme i Livet var 73 ansatte under Stats- og Kommuneforvaltningen, 63 i Lærergerning, 36 som Præster, 33 som Ingeniører, Sagførere eller Dyrlæger, 29 ved Trafikvæsenet, 27 i Hær og Flaade, 21 som Læger og 15 arbejdede i Kunst og boglig Syssel (i alt 297 i immaterielle Virksomheder). I Handelen virkede 178, i Jordbrug 135, i Haandværk 91, ved Søfart 77. Udvandrede af Danmark var 79. Fra Rønne selv var 687 af de 1101 indmeldte i Skolen.

Da en fuldstændig, indre Ombygning af Skolernes Undervisning forestod i 1903, var Rektor C. G. Koefoed for gammel til at lede denne. Han havde, da han trak sig tilbage fra Rektoratet, endnu den

Lykke at kunne lægge Styret af sin kære Rønne Skole i sin Søns Hænder.

31. *Marcus Conrad Koefoed*, født i Rønne 7. Marts 1859, Discipel i Rønne Skole 1866—74, Student fra Sorø Akademi 1876, tog philologisk Examen 20. Januar 1885, underviste ved københavnske Skoler, blev 9. Juli 1889 Adjunkt i Aarhus og tiltraadte 19. Avgust 1894 Adjunktpost ved Rønne Skole, hvis Rektorat han overtog 6. Januar 1903. Med Dygtighed gennemførte han her Omlægningen af Undervisningen i Overensstemmelse med Loven af 24. April 1903, som indførte i Statsskolerne en ny Leddeling i Mellemskole og Gymnasium. Virkningen og Varigheden af dette, det nyeste af de mange Forsøg, i hvilke den sidste Menneskealders Skoleundervisning er blevet omtumlet, vil først Fremtiden kunne skildre. Her skal kun siges, at den nævnte Lov bevarede for Rønne Skole en lille Særret, idet her (og i Ribe Skole) en Tredjedel af Disciplene (imod en Sjettedel andet Steds) kan opnaa Friplads.

Det lykkedes ligeledes Rektor Koefoed ved Skolens Overgang til Fællesskole 1903 at ordne Forholdet til Byens højere Privatskole for Piger til Gavn for begge Skoler, i det dennes dygtige Leder, Frk. Annette Raabye, sikredes mod Tab, og hendes Skole gik over til at blive en stærkt søgt Forberedelsesskole til Statsskolen. Dens 5 Klasser rumme nu omkring 120 Børn.

I det første Aar af sit femte Sekel vil Statsskolen raade over et nyt Legat, i det en af dens med Glæde mindede Lærere, Bornholmeren Henrik Magnus Lund (1823—1900), selv Skolens Student fra 1843 og dens Lærer, senere Adjunkt 1857—74, med sin Hustru

Petrea Christiane Marcher (1829—1911) i deres Testamente have tillagt Skolen 5000 Kroner, hvis aarlige Renter skulle tilfalde en af de fra Skolen udgaaende Studenter.

I sit Firehundredaar tæller Rønne Statsskole 253 Disciple, 158 Dreng og 95 Piger, fordelte i 3 Gymnasieklasser med Undervisning i nysproglig og i matematisk Retning, i 1 Realklasse og i 4 dobbelte Mellemskoleklasser, underviste af 18 Lærere og Lærerinder. 15 Disciple tog Studenterexamen, 19 Realexamen og 37 Mellemskoleexamen. I Fylde og Frodighed staar Skolen nu i Række med Flertallet af Statens Skoler; kun Aalborg med omkring 400 og Sorø med omkring 300 Disciple staa væsenligt højere. Den kan med Hæder fejre Firehundredaarsdagen for sin Stiftelse, Fredagen den 23. August 1912.

— Den Latinskole, Bornholmerne under Ærkebisp Byrge Gunnarson plantede i Landets golde Klippegrund Aar 1512, bar i sig den ægte bornholmske Sejghed, som af Knaphed skaber Rigdom. Dens Historie afspejler Bornholms Historie. Fjært og forsømt laa Landet derude i Østersøen i lange Aarhundreder, saa uden for det hele, at Kristian den Fjerde, naar Lensmanden paa Hammershus skulde til Herredag i København, gav ham „Føreløvs at rejse neder til Riget“, og at den danske Forststyrelse endnu Aar 1800 ikke kunde tænke sig en Skovfoged sendt over til Førsterstillingen i Almindingen uden at sikre ham Tilsagn om efter faa Aars Landsforvisning did at blive Skovrider paa Sjælland. I disse lange Tider blev det Rønne Skoles Hovedvirke at aabne Bornholmerne en Laage neder til Danmark, hvor trang den nu end var, som alt var trangt paa Bornholm.

Den Dag, da Bornholm rykkedes ud af sin fjærne Krog og ind paa sin Plads paa det lille Danmarks-kort, blev 6. Juli 1867. Da skrinlagdes Bornholms Milits, og den nye Hærlov kaldte for Fremtiden de tjenstdygtige unge Bornholmere over til Sjælland. Opvakte og lærenemme, som Bornholmerne ere, brugte de her deres Øjne og Øren godt. En ny Slægt, mere dansk og mindre bornholmsk dannet, voxede op paa Øen. Samtidigt tog alt Fart til at skabe et Gennembrud i Tiaaret 1867—76: Samfærd-selsmidlernes Udvidelse, Ager- og Skovbrugets Frem-væxt ind over Højlyngen, Fiskeriets Opsving, Mine-ralindustriens Grundlæggelse, endeligt ogsaa Kampen om Grundloven efter Ændringen 1866. Alt blev Led i den Kæde, som rykkede Bornholm ind i Danmark. Dette Gennembrud vakte Fylde og Frodighed ogsaa inden for Skolens Port; siden 1870 har den femdob-let sit Discipeltal fra halvthundrede til halvtredje-hundrede. Skolen blev selv et stærkt Led i hin Kædes talrige Led. Den er ikke længere ene om at oplære Landets Sønner til gode danske Borgere, men den hævder sin Plads ved Siden af de kommunale Sko-ler og de tekniske Skoler, i hvilke ogsaa Livets sunde Pulsslag hamre.

Bornholmerne skabte Rønne lærde Skole. Skolen er med til at skabe Nutidens Bornholmere.

Skulde Skolens Historie indristes i en Malmtavle, vil denne fortælle:

1512, 23. August, stiftede Bornholmerne under Ærke-bisp Byrge *Rønne Latinskole*.

Kirkeomvæltningen 1536 lukkede den.

1550, 23. Maj, kaldtes den atter til Live.

Inden 1616 knyttedes til den en *Dansk Skole* for Rønne By.

1742, 13. Juli, omordnedes Latinskolens Forhold.

1787 lukkedes den Danske Skole.

1806, 12. December, lukkedes Latinskolen. Kun *Rønne Middelskole* blev tilbage.

1818, 8. Maj, grundlagdes *Rønne lærde Skole* paa ny.

1843, 3. November, tillagdes en højere Realundervisning denne.

1850, 6. Maj, topstævnedes Latinskolen; *Rønne højere Realskole* førtes videre.

1892, 12. April, genoprettedes *Rønne lærde Skole*, som efter 1903, 24. April, fører Navnet: *Statsskolen i Rønne*.

Man fristes til at sige: Kært Barn har mange Navne. Det er, som paavist, en og samme Skole; i hvert Navn gemmes et Afsnit af dens Historie. Denne hastige Skildring har søgt at følge den igennem dens fire Hundrede Aars Prøvelser og slutter i Haabet paa, at Latinskolens sejge Livskraft maa være taget i Arv og Eje af Statsskolen uden at skulle sættes paa Prøve saa tidt som tilforn.

15. Juli—5. Avgust 1912.

M. K. Zahrtmann.
